

Leo Trotskij: Balkankrigen 1912-1913

Innehållsförteckning

Redaktionell not.....	3
George Lavan Weissman: Inledning till engelska utgåvan (något förkortad).....	4
1. Balkanfrågan.....	11
Den turkiska revolutionen och proletariats uppgifter.....	11
I.....	11
II.....	13
Det nya Turkiet.....	14
Balkan, det kapitalistiska Europa och tsarismen.....	18
I. Österrikes och Bulgariens ”konspiration”.....	18
II. Det nya Turkiet står inför gamla svårigheter.....	21
III. Intriger för ”osjälvisk” kompensation.....	23
IV. Bort med tassarna från Balkan! Lämna Tabriz!.....	25
2. Balkanländerna och socialismen.....	28
De bulgariska och serbiska socialdemokraterna.....	28
Balkanfrågan och socialdemokratin.....	33
Från den bulgariska kongressen.....	36
3. Den bulgariska demokratins mysterium.....	40
I ett underutvecklat land.....	40
Den bulgariska parlamentarismen.....	42
Demokrati och absolutism.....	44

Redaktionell not

Nedanstående bok är en översättning av artiklar som Trotskij skrev till en tidning i Kiev, Ukraina, under kriget på Balkan 1912-1913. Dessa samlades i band 6 av hans *Samlade verk* på ryska, under titeln *Balkan och Balkankrigen*. De gavs på 1980-talet ut av Pathfinder Press (*The Balkan Wars 1912-13*, New York 1980), varifrån denna översättning är gjord. Översättning från engelska, Göran Källqvist.

George Lavan Weissman: Inledning till engelska utgåvan (något förkortad)

I september 1906 hölls rättegången mot sovjeten i St Petersburg, som hade lett den besegrade revolutionen 1905. Som ledare för detta revolutionära organ blev den unge Trotskij huvudsaklig talesman för försvaret. Efteråt transporterades de dömda revolutionärerna till Sibirien, varifrån Trotskij i början av 1907 gjorde en djärv flykt.

Han slog sig strax därefter ner i Wien, där hans hustru och son förenades med honom. Här skulle han komma att tillbringa de följande 7 åren av sin andra utlandsexil, tills familjen efter Första världskrigets utbrott tvingades fly till Frankrike.

1908 började Trotskij ge ut sin ryskspråkiga tidning *Pravda* (Sanning), som smugglades in i Ryssland. Han skrev också för andra ryska socialistiska tidningar, som den bolsjevikiska *Proletarij* (Proletären) och den mensjevikiska *Lutj* (Strålen), liksom för socialistiska tidskrifter i Tyskland och Belgien. Han skickade en del artiklar till *Odesskie Novosti* (Nyheter från Odessa), som gavs ut av hans kusin, i vars hushåll Trotskij hade bott som skolpojke i denna stad vid Svarta havet. Men i huvudsak försörjde han sig och sin familj, och fjortondagarstidningen *Pravda*, på inkomster som korrespondent i Wien (under pseudonym) för tidningen *Kievskaja Mysl* (Tankar från Kiev). Denna dagstidning var inte bara störst i Kiev, utan också den mest populära vänstertidningen i södra Ryssland. Trotskij skulle senare säga om sina artiklar, att de hade handlat ”om de mest varierande ämnen, ibland mycket riskabla vad beträffar censuren... Jag kunde givetvis inte säga allt jag ville i en lagligt utgiven, icke partiansluten tidning. Men jag skrev aldrig något som jag inte ville säga.”¹

Det är intressant att konstatera, att samma år som de flesta av de artiklar som har översatts i denna bok ursprungligen publicerades i *Kievskaja Mysl*, spelade denna tidning en central roll för att avslöja och fördöma den av tsarismen stödda antisemitiska rättegången om blodsritualer i Kiev. Det för en komplott utsatta offret, M N Beilis, hade arresterats i juli 1911, ställdes inför rätta den 25 september 1913, och frisläpptes en månad senare.

På hösten 1912 bad *Kievskaja Mysl* Trotskij att resa till Balkan som dess krigskorrespondent under den nära förestående militära konflikten där. Han lämnade Wien i början av oktober och fick under resan höra att fientligheterna redan hade inletts. Den lilla bergsenklaven Montenegro, som var den enda del av Balkan som de ottomanska turkarna aldrig hade erövrat, hade tjuvstartat och hade den 8 oktober börjat angripa de turkiska ställningarna. Övriga medlemmar i det nyligen bildade Balkanförbundet – Serbien, Bulgarien och Grekland – föredrog att gå via den diplomatiska formaliteten att först ge den turkiska regeringen ett oacceptabelt ultimatum. Dessa förberedelser tog dock inte så mycket tid, och inom de följande tio dagarna befann sig Balkanförbundets samtliga trupper i strid.

Trotskijs skrifter om Balkan och de två Balkankrigen är av enastående intresse och litterärt värde. De publicerades första gången i bokform som *Balkan och Balkankrigen* i band 6 av hans *Sotjinenja* (*Verk*). Denna serie började 1923 ges ut av det Sovjetiska Statliga förlaget, och tolv band gavs ut innan serien stoppades 1927, då förföljelserna av Trotskij och hans anhängare nådde en höjdpunkt. Detta är första gången som det band som innehåller skrifterna om Balkankrigen har översatts till engelska.

1 Leo Trotskij, [Mitt liv – försök till en självbiografi](#), på marxistarkiv.se, s 152.

Trotskijs framstående levnadstecknare Isaac Deutscher har skrivit följande om Trotskijs krigskorrespondens på Balkan och de skrifter han strax därefter skrev i Frankrike under Första världskrigets första år:

På samma sätt som erfarenheten från kaptenstjänsten hos Hampshiregrenadjärerna hade varit av visst värde för Gibbon, det romerska imperiets historiker, skulle erfarenheten från tiden som samvetsgrann krigskorrespondent bli av värde en dag för Röda Arméns grundare.

Hans krigskorrespondens, som finns tryckt i hans *Verk*, har helt ignorerats efter hans politiska fall. Ändå borde den, samman med hans skrifter från inbördeskriget, förtjäna honom en plats i det militära tänkandets historia. Likt nästan alla marxister, som på allvar fördjupar sig i militära frågor, tog han stort intryck av Clausewitz' klassiska strategiläror. Även om han var amatör hade han den fördelen framför samtida militära experter, clausewitzianer eller anticlausewitzianer, att han såg striden mellan ekonomiska krafter och politiska regimer bakom själva vapenkonflikten. Och han var mer skarpsynt när det gällde de krigförande nationernas moral...

Om, som sagt, Trotskijs litterära öde, och utsträckningen i vilken hans böcker blir lästa eller ej, inte hade varit så intimt förknippade med hans politiska öde och med de sympatier och antipatier som hans blotta namn väcker, skulle han ha haft sin plats i litteraturen enbart på grund av dessa skrifter.²

Angående sina erfarenheter på Balkan noterade Trotskij själv kort: ”Åren 1912-13 fick jag göra en nära bekantskap med Serbien, Bulgarien, Rumänien - och med kriget. I många avseenden var det en viktig förberedelse inte bara för 1914, utan även för 1917.”³

* * *

Inte alla artiklar i denna bok kommer från åren 1912-1913. Artiklarna som utgör del I, ”På tröskeln till krig”, är från 1908-1912. De utgör en allmän inledning och bekantar läsaren med problemen på Balkan, den imperialistiska rivaliteten där, utvecklingen av ungturkarnas revolution och regionens socialdemokratiska rörelse.

Eftersom Trotskijs artiklar inte beskriver händelserna under de två Balkankrigen kronologiskt utan grupperar dem per land – främst Serbien och Bulgarien – kan en summarisk redogörelse för de två konflikterna vara till hjälp för dagens läsare.

På våren och sommaren 1912 slöt Serbien, Bulgarien, Grekland och Montenegro – Rumänien avstod – en rad sammanhängande avtal och militära fördrag om ett gemensamt angrepp på det sönderfallande turkiska imperiet, och om att dela upp de europeiska delarna av detta imperium, som fortfarande utgjorde en stor del av Balkanhalvön och sträckte sig västerut ända från Bosporen till Adriatiska havet.

Stridigheterna började i oktober 1912 och inom två månader hade Turkiet fallit samman militärt. Albanien, Epirus och Makedonien låg i de Balkanallierades händer, och de bulgariska trupper som hade mött de viktigaste turkiska trupperna hade pressat tillbaka dem via Thrakien till Çatalca-linjen, bara 40 kilometer från Konstantinopel [nuvarande Istanbul]. Detta område väster om huvudstaden och Gallipolihalvön, plus de tre belägrade garnisonsstäderna Adrianopel [Edirne], Janina (i Grekland) och Skutari [Shkodra] (i Albanien), var det enda som återstod av den turkiska militär-

2 Isaac Deutscher, [Den väpnade profeten](#), på marxistarkiv.se, s 137-138.

3 Leo Trotskij, [Mitt liv – försök till en självbiografi](#), s 150.

makt som hade dominerat Balkan i århundraden. Den turkiska regeringen sökte fred, och en vapenvila inleddes den 4 december. 12 dagar senare inledde representanter från de krigförande länderna fredsförhandlingar i London under de europeiska stormakternas överinseende.

De fredsvillkor man slutligen nådde fram till minskade Turkiets del av Europa till Konstantinopel och det lilla området Thrakien väster om staden fram till en linje mellan Enos vid Egeiska havet och Midia vid Svarta havet. Det skulle ha inneburit att Turkiet gav upp det belägrade Adrianopel och de två andra kvarvarande garnisonerna. En del av ungturkarna, under ledning av Enver Bey, bestämde sig för att förhindra överlämnandet av Adrianopel, och iscensatte en statskupp som störtade den försonlige storvisiren Kiamil Pasha och mördade hans krigsminister. Det ledde till att fredskonferensen i London avslutades, och stridigheterna på Balkan återupptogs den 24 januari 1913.

Men Adrianopel och de andra belägrade garnisonerna tvingades inom kort kapitulera, vilket inte gav den turkiska regeringen några andra alternativ än att godkänna fredsvillkoren. Londonfördraget undertecknades den 30 maj 1913. Under detta fördrag gav Turkiet upp hela sitt europeiska territorium väster om linjen Enos-Midia och lät de europeiska stormakterna avgöra ödet för Albanien, som hade utropat sig till en självständig stat.

Inget av länderna i Balkanförbundet var nöjda med Londonfördraget, även om alla skrev under det efter påtryckningar från stormakterna. I själva verket hade det andra Balkankriget sitt ursprung i en missämja bland de allierade som stormakterna hade sått i London.

Österrike-Ungern och Italien hade redan tidigt under fredsförhandlingarna tillkännagivit att de skulle erkänna och skydda Albaniens överhöghet, och inte låta Serbien få något territorium som nådde till Adriatiska havet – och på så sätt grusa de kustlösa serbernas sedan länge omhuldade dröm om att få en utgång till havet. När Skutari den 23 april 1913, efter en uppgörelse med den turkiska garnisonens befälhavare, överlämnades till kungen av Montenegro (och serberna till synes hade dragit tillbaka belägringen), hotade Österrike-Ungern och Tyskland att ingripa militärt. En flotta i Adriatiska havet med örlogsfartyg från fem europeiska stormakter (Ryssland avstod) inledde en blockad av Montenegro. Efter att kortvarigt ha gjort motstånd drog sig montenegrinerna tillbaka från Skutari – vilket blev det första Balkankrigets sista militära händelse.

Skapandet av ett självständigt Albanien hade hindrat Serbiens och Greklands territoriella ambitioner, och de sistnämnda enades om att kompensera sig med makedonskt territorium, som enligt avtalen och de militära överenskommelserna före kriget hade tilldelats Bulgarien. Redan innan det andra Balkankriget bröt ut började det äga rum incidenter och skärmytslingar mellan serbiska, grekiska och bulgariska trupper.

Dessutom hade stormakterna säkerställt en utvidgning av konflikten på Balkan genom att gå med på kraven från Rumänien, att deras gräns, som compensation för sin tidigare neutralitet, skulle ”korrigeras” på Bulgariens bekostnad genom att staden Silistra och dess omgivning överläts. Vartefter Bulgariens isolering blev allt tydligare ökade Rumäniens territoriella krav på dem alltmer.

Överdrivet självsäkra efter sina tidigare framgångar mot turkarna, inledde Bulgariens politiska och militära ledare den 29 juni ett nattligt angrepp, utan någon föregående krigsförklaring, mot de grekiska och serbiska trupperna i Makedonien. Anfallet gav snabbt upphov till motangrepp, varpå rumänerna ockuperade Silistra. Sedan bröt den turkiska armén mot det nyligen undertecknade Londonfördraget och tog tillfället i akt att marschera över Enos-Midia-linjen och utan att möta

motstånd återerövrade Adrianopel. Överväldigade av de militära katastroferna sökte bulgarerna fred, och en kongress med alla fyra tidigare medlemmar i Balkanförbundet ägde rum i den rumänska huvudstaden. Under Bukarestfreden, som skrevs under den 10 augusti 1913, fick Serbien och Grekland lejonparten av Makedonien, inklusive områden där bulgarerna var majoritet inom befolkningen. Rumänien fick inte bara Silistra utan också södra Dobrudzja, som var befolkat av en blandning av nationaliteter, bland vilka rumänerna bara utgjorde 3% medan bulgarerna utgjorde 48%.

De bulgariska representanterna tvingades resa till Konstantinopel och skriva under ett fredsavtal där Turkiet behöll Adrianopel och det nyligen återerövrade territoriet i Thrakien.

* * *

Under det första Balkankriget hade Trotskij upprepade gången drabbat samman med den bulgariska militärcensuren. Han hade inte bara invänt mot censurens dumheter och oärlighet, utan också mot att den tystade ned rapporter om de grymheter som begicks mot både turkiska soldater och icke stridande, och mot andra folk på Balkan av muslimsk tro. Han protesterade mot försöken att göra de utländska korrespondenterna till språkrör för den bulgariska krigspropagandan. Under perioden mellan krigen återvände han till Wien. Där kunde han, fri från censurens fjättrar, i detalj skriva om ämnen som hade strukits ur hans tidigare rapporter. Han ställde strängt den bulgariska demokratiska intelligentsian till svars för att den samarbetade med, faktiskt bemannade, censuren. Han påbörjade också en artikelserie som fick återverkningar i Ryssland, och hudflängde den ryska reaktionära och liberala pressen för dess konspiratoriska tystnad om de vidrigheter som slaverna på Balkan begick mot turkarna, och för att trumpeta ut sensationsskriverier om turkiska grymheter mot kristna. Artikelserien inleddes med ett öppet brev till den ledande liberala ryske panslavisten Miljukov, och gav en dokumenterad redogörelse för grymheter som hade begåtts av bulgariska och serbiska trupper och ämbetsmän i de ockuperade territorierna.

Efter att Trotskij hade återvänt till Balkan under det andra Balkankriget, reste han till Rumänien. Hans artiklar, som utgör bokens sista del, "Rumänien efter kriget", ger en utomordentlig bild av landets politik och kultur, och minoritetsfolkens ställning där – i synnerhet judarna. Han ger mästerliga porträtt av den rumänska socialismens åldersman, Dobrogeanu-Gherea, och den yngre revolutionära ledaren Christian Rakovskij. I sällskap med den sistnämnda reste Trotskij till södra Dobrudzja, som nyligen hade avskilts från Bulgarien. Beskrivningen av denna region, dess landskap och nästan otroliga blandning av nationaliteter är en litterär pärla av första rang, med stycken som är lyriska och andra som är dråpliga.

Den sista artikeln i boken är daterad 13 september 1913 – och mordet på den österrikiske ärkeher-tigen i Sarajevo, den händelse som ledde till Första världskrigets utbrott, var bara nio månader avlägsen. Så tidigt som 1909 hade Trotskij skrivit i *Kievskaja Mysl* att Balkanhalvön var Europas Pandoras ask. Och i sin krigskorrespondens, exempelvis i rapporten från 14 oktober 1912, varnade han för att den politik som de imperialistiska länderna och politikerna på Balkan förde skulle kunna leda till en tragisk katastrof, "en styrkemätning i alleuropeisk skala som kan innebära ett regelrätt europeiskt krig."

* * *

... [Utelämnat redaktionella kommentarer i engelska upplagan – öa.]

Även om det ligger utanför bokens område har det föreslagits att en kort redogörelse för Balkans historia efter 1913 skulle kunna vara av användning för läsare som inte är bekanta med händelseutvecklingen där.

Alla länder på Balkan var indragna i Första världskriget. För dem var det i grund och botten en fortsättning av de nyligen avslutade Balkankrigen. Serbien hölls ansvarigt för att ha stött de bosniska nationalisternas mord på den österrikiske tronarvingen och angreps av Österrike-Ungern, med stöd från Tyskland (Centralmakterna). Ententen (eller de Allierade – Ryssland, Frankrike, Storbritannien) stödde Serbien, till vilket Montenegro och så småningom Rumänien och Grekland anslöt sig. Bulgarien hoppades återta territorium som de hade förlorat under andra Balkankriget, och anslöt sig, precis som Turkiet, till Centralmakterna. Men Centralmakternas nederlag gjorde att dessa två länder hamnade i en ännu sämre situation än tidigare. Ententens allierade på Balkan kompengades territoriellt och med krigsskadestånd på sina besegrade grannars bekostnad – huvudsakligen det uppstyckade Österrike-Ungern. Utöver territorier från det störtade kejsardömet tilläts Rumänien ta Bessarabien från den unga sovjetrepubliken.

1918 gick Montenegro samman med Serbien, som, i och med sina förvärv från Österrike-Ungern, därefter bytte namn till Kungadömet för serber, kroater och slovener (1929 bytte de namn till Jugoslavien).

Balkanländernas härskande klasser försökte utan framgång undvika Andra världskriget, delvis på grund av inre motsättningar om vilken sida som skulle vinna och delvis av rädsla för vilka revolutionära konsekvenser krigets förödelse skulle leda till. Inledningsvis – under Stalin-Hitler-pakten – erövrade Sovjetunionen Bessarabien och norra Bukovina från Rumänien. Hitler lyssnade inte till de rumänska vädjandena och tvingade det också att ge upp norra Transsylvanien till Ungern och återlämna södra Dobruđa till Bulgarien. När Tyskland bröt Stalin-Hitler-pakten i juni 1941 anslöt sig rumänska trupper till angreppet mot Sovjetunionen och återerövrade Bessarabien och norra Bukovina.

Vid Andra världskrigets utbrott förklarade Jugoslavien sig vara neutralt, men 1941 provocerade furst Pauls allt öppnare välvillighet mot alliansen mellan Rom och Berlin en framgångsrik statskupp av profranska och probrittiska officerare. Det ledde till en tysk invasion och den jugoslaviska armén kapitulerade inom mindre än två veckor.

Albanien invaderades och annekterades 1939 av Italien och därifrån inledde Mussolini 1940 ett angrepp på Grekland. Men grekernas motangrepp drev tillbaka inkräktarna. Den tyska armén ockuperade hela Grekland 1941.

Bulgarien gick med i kriget i december 1941. Dess trupper hjälpte främst tyskarna som ockupationsstyrkor i Jugoslavien och Grekland.

Turkiet, som 1923 hade blivit en republik, skrev 1941 under en icke-angreppspakt med Tyskland, men bröt 1944 förbindelserna och förklarade 1945 krig mot Tyskland, och kvalificerade sig på så sätt som en av de segrerika allierade.

Under Andra världskrigets slutskede och de första åren efter kriget upplevde Balkanländerna, utom Grekland, en grundläggande social omvandling, där godsägarväldet och kapitalismen krossades. I Jugoslavien och Albanien åtföljdes detta av partisanrörelser som kombinerade kampen mot ocku-

pationstrupperna med ett klasskrig. Dessa rörelser leddes av inhemska kommunistpartier som hade skolats och formats av stalinismen. Om vi betraktar det ur Marx' och Engels' och de tidiga bolsjevik-ledarnas revolutionärt socialistiska synvinkel, fick således de sociala omvandlingarna en förvanskad och deformerad karaktär. Men när de ledde kampen hade de fått en massbas som inte bara gav dem en egen styrka oberoende av Kreml, utan också var en källa till klasstryck underifrån.

Under slutoffensiven mot den tyska armén ockuperades å andra sidan Rumänien och Bulgarien av sovjetiska trupper. Det gick en tid efter ockupationen av dem innan Kreml insåg att samarbetet med deras imperialistiska allierade under kriget hade förvandlats till en fiendlighet som skulle komma att kallas Kalla kriget.

För att hindra imperialismen från att återta makten i Östeuropa beordrade Moskva då lokala kommunistpartier att förändra koalitionsregimerna och kasta ut den gamla samhällsordningens representanter. Genom att under en hård byråkratisk och militär kontroll utnyttja arbetarnas och fattigböndernas organisationer, störtade stalinisterna den gamla samhällsordningen, upprättade planekonomier och skapade dagens deformerade arbetarstater.

I juni 1948 formaliserades brytningen mellan Jugoslavien och Kreml genom att det jugoslaviska kommunistpartiet uteslöts ur Kominform, den organisation som Stalin hade bildat för att kontrollera kommunistpartierna i Östeuropa. Uppmaningar från Sovjetunionen och dess satelliter att störta Tito negligerades i Jugoslavien, och i själva verket samlades folket kring honom. Kominformländerna bröt alla förbindelser, underlät att uppfylla sina ekonomiska skyldigheter och sa upp sina fördrag med det förhårdade Jugoslavien – men förgäves: regimen i Belgrad red ut stormen.

Inledningsvis hade Stalin givit Tito fria händer att ta itu med Albanien, och Tito lade grunden för att införliva landet i den multinationella jugoslaviska staten. Det var bara utbrottet av konflikten mellan Tito och Stalin som räddade det albanska kommunistpartiets ledare Enver Hoxhas ställning och landets självständiga existens. Följaktligen blev de albanska kommunisterna Kremles mest entusiastiska förkämpar under dess kampanj mot Jugoslavien.

Men när Stalins efterträdare började inleda ett närmande till Belgrad, tvekade de albanska ledarna. Chrusjtjov besökte Albanien 1959, men hans smicker och en ökad sovjetisk ekonomisk hjälp lyckades inte blidka albanerna. När den sino-sovjetiska sprickan utvecklades till en öppen splittring stödde det albanska kommunistpartiet innerligt Beijing.

Även om trenderna till politisk revolution inte är lika utvecklade på Balkan som i Polen, Ungern och Tjeckoslovakien, där de har blossat upp i massaktioner, så finns det en tydlig bångstyrighet. Det exemplifieras bäst i Rumänien, där den har uppmuntrat regimen att – inom gränser som är uträknade att inte provocera Kreml till drastiska handlingar – flörta diplomatiskt och handelspolitiskt med både Kina och imperialistmakterna.

September 1979

Del I

På tröskeln till kriget

1. Balkanfrågan

Den turkiska revolutionen och proletariatets uppgifter

I

Den ryska revolutionen [1905] har givit ekon på platser långt utanför Rysslands gränser. I Väst-europa har den orsakat ett stormigt uppsving för den proletära rörelsen. Samtidigt har den dragit in folken i Asien i det politiska livet. I Persien, som gränsar till Kaukasien* och direkt påverkas av händelserna där, har det inletts en revolutionär kamp som med varierande framgång redan har varat i mer än två år.¹ I Kina, Indien, överallt, reser sig massorna mot sina egna tyranner och mot de europeiska plundrarna (kapitalister, missionärer, etc.) som inte bara suger ut det europeiska prole-

* Varje tänkande arbetare borde uppmärksamt följa den revolutionära kampen i hela världen. För att göra det måste man framförallt med hjälp av kartor bekanta sig med läget i stater och länder. Organisationer borde i detta avseende hjälpa till genom att tillhandahålla de instruktioner som behövs. - L.T.

[Kaukasien, eller Kaukasus, är regionen mellan Svarta havet och Kaspiska havet. Den korsas av Kaukasusbergen och gränsar till Turkiet och Iran (Persien). I det nuvarande Sovjetunionen är norra Kaukasien en del av den Ryska sovjetiska förbundsrepubliken, medan södra delarna, Transkaukasien, omfattar Georgiska socialistiska sovjetrepubliken, Azerbajdzjans SSR och Armeniska SSR – engelska redaktörens not.]

- 1 I Persien, som nu heter Iran, fick uppsvinget 1905 och 1906 en verklig masskaraktär. Men oppositionen mot regimen härrörde från slutet på 1800-talet, då alla klasser blev förbittrade över shahens lättsinniga överlämnande av landets finanser och resurser till brittiska och ryska kapitalister. Han gav dessa koncessionshavare monopol och rättigheter inom tobaksförsäljning, telegraflinjer, fiske, skogsbruk, ädelstensgruvor, etc. 1879 organiserades dessutom en persisk kosackbrigad under befäl av en rysk officer, och en rysk general utsågs till "rådgivare" till tronarvingen. Det var under denna period som britterna tog över landets rika oljetillgångar och kontrollen över hela Persiska vikens kust. Denna plundring av landets rikedomar ledde till protester, inte bara från den unga persiska borgarklassen utan också från feodala och byråkratiska skikt och från prästerskapet. Japans seger över Ryssland 1905 krossade de ryska generalernas skenbara oöverbinnlighet i persernas ögon, och den ryska revolutionen samma år gav ett handlingsmönster åt den persiska nationella rörelsen. I den ryska oljehamnen Baku vid Kaspiska havet fanns tusentals persiska arbetare liksom persiska politiska emigranter, som genomtyrdes av den utvecklade revolutionära ideologi som svepte över Ryssland. De tryckte tillkännagivanden och köpte vapen och återvände till Persien. Revolutionens första gnistor ägde rum i Teheran när ett stort antal stadsinvånare inledde *basts* – sittedemonstrationer i moskéer och utländska ambassader och sådana ställen, där de repressiva styrkorna tvekade att angripa dem. Oroligheter och *basts* följde på varandra och nådde en höjdpunkt i augusti 1906 när hela byar deltog i *basts* och de mest inflytelserika prästerna (*mujahid*) och tusentals stadsinvånare lämnade huvudstaden för en *bast* i staden Qum. Ett *Majlis* (parlament) sammankallades i oktober 1906, och det genomförde många progressiva reformer, och tvingade i september 1907 den nye shahen, Mohammed Ali, att skriva under "ett tillägg till grundlagen" som i grund och botten var en konstitution. Men shahen kände sig inom kort stark nog för att med utländsk hjälp inleda en motoffensiv. Den turkiske sultanen Abdul Hamid hjälpte till genom att låta sina trupper ockupera Persiens azerbajdzjanska provins. Den ryska tsarismen kunde, nu när revolution på dess territorium hade kvästs, också stöda shahen. Och Storbritannien, som av konkurrensskäl hade gynnat konstitutionalisterna, slöt 1907 en överenskommelse med Ryssland om att dela upp Persien i inflytelsesfärer, och började, åtminstone officiellt, stöda shahen. Den reaktionära trenden kulminerade 1908 med en kupp under ledning av överste Lyachov, de persiska kosackernas ryska befälhavare, som bombarderade *Majlis*, skingrade dess deputerade och *mujahider* och hängde de "farligaste". Lyachov utsågs till militär-guvernör över Teheran med diktatorsbefogenheter. Under det efterföljande inbördeskriget återerövrade konstitutionalisterna Teheran i augusti 1909, och shahen sökte sin tillflykt till den ryska ambassaden och så småningom i Ryssland. *Majlis* satte hans son, Ahmed Mirza, på tronen. Men koalitionen mellan de styrkor som utgjorde den konstitutionalistiska rörelsen föll snabbt sönder. Adeln och prästerna ansåg att revolutionen var färdig i och med att deras styre och privilegier hade återupprättats, medan städernas handelsmän och hantverkare ville gå vidare. I slutet av 1911 kände Storbritannien och Ryssland att de kunde tvinga på den persiska regeringen utländska "rådgivare" som de hade valt ut. Först vägrade *Majlis*, men efter att ryska trupper hade trängt in i landet kapitulerade det. Därefter upplöstes *Majlis* i två år, möten förbjöds i hela landet, och de flesta tidningar stängdes. Persien blev kvar i den brittiska och ryska imperialismens bojar fram till 1917.

tariatet utan också plundrar folken i Asien. Det senaste ekot från den ryska revolutionen är den revolution som ägde rum i Turkiet i somras.

Turkiet ligger på Balkanhalvön i Europas sydöstra hörn. Sedan evinnerliga tider har detta land varit typexempel på stagnation, livlöshet och despoti. Sultanen i Konstantinopel var ingalunda underlägsen sin bror i St Petersburg, och överträffade honom på många sätt. Folk av en annan ras eller religion (slaver, armenier, greker) underkastades djävulska förföljelser. Men sultanens eget folk – de muslimska turkarna – levde inte heller lyckligt. Bönderna förslavades under ämbetsmän och godsägare och var fattiga, okunniga och offer för vidskepelse. Det fanns inte många skolor. Upprättandet av fabriker hindrades på alla möjliga sätt av sultanens regering, eftersom den var rädd för att det skulle utvecklas ett proletariat. Det fanns spioner överallt. Den förskingring och det slöseri som sultanens byråkrati (precis som tsarens) hängav sig åt var gränslöst. Allt detta ledde till att staten var fullkomligt förfallen. De europeiska ländernas kapitalistiska regeringar samlades runt den som hungriga hundar, och alla försökte de bita av en bit åt sig själv. Och sultanen Abdul Hamid fortsatte att dra på sig skulder, och återbetalningen av dem sög blodet ur hans undersåtar. Folkets missnöje hade ökat under lång tid, och under inverkan av händelserna i Ryssland och Persien har de nu brutit ut öppet.

I Ryssland var det proletariatet som trädde fram som främsta förkämpe för revolutionen. Men, som jag redan har nämnt, existerade industrin i Turkiet bara i outvecklad form, så proletariatet är litet till antalet och svagt. Den turkiska intelligentsians mest bildade delar, såsom lärare, ingenjörer och så vidare, hittar inte mycket utrymme för sina talanger i skolor eller fabriker och har därför blivit officerare. Många av dem har studerat i västeuropeiska länder och blivit bekanta med regimen som finns där – bara för att när de återvänder hem stöta på de turkiska soldaternas okunnighet och fattigdom och statens usla villkor. Det har fyllt dem med bitterhet, varför officerskåren har blivit brännpunkt för missnöje och upproriskhet.

När revolten bröt ut i juli i år [1908], stod sultanen nästan omedelbart praktiskt taget utan någon armé. Förband efter förband gick över till revolutionens sida. De okunniga soldaterna förstod visserligen inte rörelsens mål, men missnöjet med deras villkor fick dem att följa sina officerare, som kategoriskt krävde en konstitution och annars hotade att störta sultanen. Det återstod inget annat för Abdul Hamid än att ta till eftergifter: han ”beviljade” en konstitution (sultaner ”beviljar” alltid saker när de har kniven mot strupen), gav en regering av liberaler makten och vidtog åtgärder för att hålla val till ett parlament.

Omedelbart väcktes landet till liv. En oändlig rad möten inleddes. Många nya tidningar dök upp. Turkiets unga proletariat vaknade som efter en åskknall. Strejker bröt ut. Arbetarorganisationer uppstod. I Smyrna började man ge ut den första socialistiska tidningen.

När jag skriver dessa rader har det turkiska parlamentet sammanträtt, med en majoritet av ung-turkiska reformivrare. Den närmaste framtiden kommer att visa vilket öde denna turkiska ”Duma” kommer att möta.*

---

* Duman var en lagstiftande församling som inrättades i det tsaristiska Ryssland som ett resultat av 1905 års revolution.

II

De kapitalistiska staterna slet den gamla tidens hjälplösa Turkiet i stycken. Österrike kapade för 30 år sedan åt sig två provinser från Turkiet – Bosnien och Hercegovina, som huvudsakligen befolkas av serber. Med diplomaternas tjuvjargong kallas denna plundring för en ”ockupation”, det vill säga en sorts tillfälligt övertagande av ifrågavarande provinser. Men Österrike har varit i obehindrad besittning av dem i tre decennier.

När Turkiet skakade av sig sultanens diktatur och folket själv tog hand om landets angelägenheter blev de europeiska hajarna oroliga. Turkarnas stat var starkare och de kanske skulle kräva att få tillbaka något. Österrike skyndade sig att förkunna att hennes ockupation var en ”annektering” – ett definitivt övertagande av det berörda territoriet. I grund och botten förändrade det ingenting eftersom Bosnien och Hercegovina ändå befann sig i österrikiska händer. Icke desto mindre protesterade turkarna och krävde kompensation. Det pågår för närvarande förhandlingar mellan de turkiska och österrikiska regeringarna om denna fråga.

Men det som är av intresse för oss nu är i och för sig inte dessa förhandlingar, utan det tumult som den österrikiska annekteringen orsakade bland Rysslands borgerliga partier, med kadeterna i spetsen. ”Bosnien bebos av serber, och serberna är slaver och därmed våra bröder. Därför måste den ryska regeringen omedelbart vidta mått och steg för att befria Bosnien från den österrikiska fångenskapen!” Detta ylande frammanar kadeterna överallt, i tidningar och på möten.

Vi socialdemokrater måste bestämt gå mot denna absurda och skadliga agitation. Tänk efter – liberalerna förslår att tsarens regering ska befria slaverna på Balkanhalvön. Men finns det inte slaver på närmare håll som behöver befrias från det tsaristiska styret? Polackerna är också ”slaver”. Och deras situation under enväldets hül är ojämeförligt mycket värre än serbernas situation under Österrike.

Polacker och ukrainare, vitryssar och judar, armenier och georgier, slaver och icke-slaver – alla vadar vi upp till knäna i blod som varje dag spills av det tsaristiska gänget. Och liberalerna uppmanar denna regering, den skyldigaste av dem alla, att befria serberna från Österrikes grepp. Varför? Så att tsaren kan ta dem i sitt eget, ännu smutsigare och blodigare grepp!

Det ryska proletariatet kan inte uppmana Romanov att kämpa mot Österrike, ty Österrike är inte vår fiende och Romanov är inte vår vän.² Precis som det serbiska folket har vi en verklig och tillförlitlig allierad i Österrike, nämligen det österrikiska proletariatet, som för en kamp på liv och död mot sin egen regering. För vår del får vi inte stärka den tsaristiska regeringen för att kämpa mot Österrike, vi får inte förse den med fler rekryter, får inte rösta på dess budget och lån, som kadetförrädarna gör i Duman, utan vi måste tvärtom försvaga den på alla sätt tills vi kan utdela den slutgiltiga dödsstöten.

Det ryska enväldet är svuren fiende till fria folk över hela världen. För inte så länge sedan upplöste den tsaristiske överste Lyachov personligen det persiska Majlis (parlamentet), och vid första bästa gynnsamma tillfälle kommer den tsaristiska regeringen tveklöst att försöka slå mot det nya Turkiet.

Det är därför vår kamp mot tsarismen är av världsomfattande betydelse. Vi kommer att göra

---

² Trotskij syftar på tsar Nikolaus II:s efternamn (Romanov). Romanov var den familj som hade den tsaristiska dynastins makt mellan 1613 och 1917.

Bosniens serber, såväl som förtryckta folk i allmänhet, den bästa tjänsten när vi slår kronan från Nikolaus II:s huvud. Vi kan inte ge de tsaristiska bajonetterna något som helst stöd – bajonetter som är nersmetade med vårt eget blod!

Pravda nr 2
17 (30) december 1908

Det nya Turkiet

Ungturkarna står på höjdpunkten av sitt inflytande. De har majoritet i parlamentet. Presidenten är ungturk. Sultanen håller outtröttligt de tidigare rebellerna i sin famn. Den europeiska diplomatin är beredda att krama dem till döds... Har det gått många år sedan den dag då Ahmed Riza, en emigrant som bodde i Paris och redigerade en underjordisk tidning, vädjade till den Första fredskonferensen i Haag att försvara det turkiska folket från Konstantinopels ohämmade tyranni?³ Han visades bryskt på dörren. Inte en enda diplomat var benägen att lyssna på honom. Den nederländska regeringen hotade att utvisa honom från landet som en ”bråkig utlänning”. Han knackade förgäves på hos inflytelserika parlamentariker: de ville inte ta emot honom. Bara socialisten Van Kol gav honom stöd och sammankallade ett möte under sitt ordförandeskap, där Ahmed Riza vädjade om publikens medkänsla. Men nu skyndar sig de europeiska regeringarnas inofficiella organ att lugna det turkiska parlamentet att han är i åtnjutande av de europeiska ministärernas välförtjänta sympati... Bülow tvekar inte att i riksdagen betyga den högaktning han känner för de turkiska officerare som är den revolutionära statskuppens hjältar. (”Vi ska komma ihåg det ni har sagt, herr rikskansler!” skrev Parvus i samband med detta tal.)⁴

Seger är det effektivaste argumentet av alla, och framgång den mest övertygande rekommendationen. Men vilken är hemligheten bakom seger och vad är nyckeln till denna häpnadsväckande framgång?

Om detta ämne har *Retj* skrivit, och förebrått vänstern: i Turkiet gick de olika klasserna ut i strid och behöll samma hierarki mellan sig som den i landets ekonomiska liv. De ekonomiskt dominerande klasserna behöll sitt herravälde över massorna under revolutionen – härav följde segern.

Och i sin tur uppmanar *Novoje Vremja* med moraliserande hyckleri kadeterna att lägga märke till att ungturkarna till skillnad från Rysslands dogmatiska liberaler höll hårt i den patriotiska nationalismens fana och inte för ett ögonblick bröt med folkets monarkistiska och religiösa tro – det var därför de kom till makten.

Inom politiken såväl som det privata livet finns det inget billigare än att moralisera – inget billigare eller mer meningslöst. Men många människor ser det som tilltalande eftersom det räddar dem från att tvingas undersöka händelsernas objektiva mekanism.

Vad förklarar ungturkarnas uppseendeväckande seger, deras seger som uppnåddes nästan utan ansträngningar eller uppoffringar?

3 Första fredskonferensen i Haag var den internationella fredskonferensen 1899 som sammankallades av Ryssland och hölls i Haag, Nederländerna. Dess viktigaste landvinning var upprättandet av en permanent skiljedomstol, känd som Haagtribunalen. Den Andra fredskonferensen hölls 1907. En tredje konferens var planerad till 1916 men måste ställas in på grund av Första världskriget.

4 Furst Bernhard von Bülow (1848-1929) var rikskansler i Tyskland mellan 1900 och 1909. Parvus var pseudonym för den socialdemokratiska författaren och teoretikern Alexander I Helphand.

I objektiv mening är en revolution en kamp om statsmakten. Den sistnämnda är direkt beroende av armén. Det är därför varenda revolution i historien öppet har ställt frågan ”På vems sida står armén?”, och har besvarat den på ena eller andra sättet. Under den turkiska revolutionen – och det utgör dess speciella yttre drag – klev armén själv fram som bärare av de befriande idéerna. Det krävdes inte att en ny samhällsklass måste övervinna ett väpnat motstånd, utan den behövde tvärtom bara spela rollen som sympatiskt inställd kör åt de revolutionära officerarna, som ledde sina män mot sultanens regering.

I sitt ursprung och historiska traditioner är Turkiet en militärstat. För närvarande är de först bland Europas länder vad gäller sin armés *relativa* storlek. En stor armé kräver ett stort antal officerare. En del av dessa kom från arméns led genom lång tjänstgöring. Men trots sitt barbariska motstånd mot den historiska utvecklingens krav, tvingades Yildizpalatset* i viss mån göra sin armé europeisk och ge landets utbildade män tillgång till den. De sistnämnda lät inte armén vänta. Den turkiska industrins obetydlighet och stadskulturens låga utvecklingsnivå gav knappt den turkiska intelligentsian några andra öppningar än att tjänstgöra som officerare eller ämbetsmän. Således organiserade staten den framväxande borgerliga nationens militära förtrupp inom sig: den tänkande, kritiska, missnöjda intelligentsian. Under de senaste åren har det förekommit en ständig rad oroligheter i den turkiska armén på grund av uteblivna löner eller försenade befordringar. Trupper erövrade en telegrafstation och inledde direkta förhandlingar med Yildiz. Sultanens potentater hade inget annat alternativ än att kapitulera. På detta sätt genomgick regemente efter regemente upprorets skola.

Efter revoltens framgång talade många europeiska politiker och publicister med mystisk min om ungturkarnas genialt uttänkta organisation, som påstods ha haft sina tentakler överallt. Denna naiva uppfattning återspeglade bara deras fetischartade vidskepelse när de ställs inför framgångar. I själva verket var de revolutionära banden mellan officerarna, speciellt i garnisonerna i Konstantinopel och Adrianopel, helt otillräckliga. Som Niazi Bey och Enver Bey själv erkände, bröt revolten ut vid en tidpunkt då ungturkarna var ”helt oförberedda” på den. Men arméns egen automatiska organisering kom till deras räddning. De hungriga, trasiga soldaternas spontana missnöje fick dem självklart att stödja officerarna som politiskt var mot regeringen, och på så sätt omvandlades arméns mekaniska disciplin på ett naturligt sätt till revolutionens inre disciplin.

Samtidigt med armérevolten bröt den byråkratiska apparaten samman. I den serbiska tidigare ministern Vladan Georgievic’ lilla bok säger han att de tre makedoniska distriktens *kaimakamer* och *mutessarifer*[§] under början av revolten uppmanade invånarna att skicka telegram till Yildiz och begära att 1876 års konstitution skulle återupprättas.⁵ Under dessa omständigheter kunde Abdul Hamid inte göra annat än erbjuda sig att bli hedersordförande i kommittén *Shura i Umet* (Enhet och framsteg).⁶

Bland de uppgifter som den turkiska revolutionen sätter upp framför sig (ekonomiskt oberoende, nationell enhet, politisk frihet) finns självbestämmande för den borgerliga nationen, och i denna

* Sultanens palats.

§ Administrativa ämbetsmän i de turkiska distrikten och deras ställföreträdare.

5 Vladan Georgevich, *Die Türkische Revolution* (1908), s 4-5.

6 Här verkar det ha blivit ett fel i översättningen från den turkiska till den ryska texten. Namnet på Enhet och framstegskommittén var *Ittikhad ve Terekki*. *Shura i Umet* (Nationellt möte) var namnet på en ungturkisk tidning som gavs ut i Paris före revolutionen 1908 och därefter i Konstantinopel.

mening tillhör den traditionerna från 1789-1848.⁷ Men under ledning av sina officerare fungerade armén som nationens verkställande organ, vilket omedelbart gav händelserna en planerad karaktär likt militära manövrar. Men det skulle ha varit fullständigt nonsens (och många personer gjorde sig skyldig till detta) att betrakta händelserna i Turkiet i juli förra året som en militärkupp och behandla dem som jämförbara med en militärdynastisk statskupp i Serbien. De turkiska officerarnas styrka och hemligheten bakom deras framgång är inte någon strålande organiserad ”plan” eller djävulskt listig sammansvärjning, utan den aktiva sympati som de utvecklade klasserna visade dem: handelsmännen, hantverkarna, arbetarna, delar av ämbetsmännen och prästerskapet, och slutligen landsbygden som den förkroppsligades i bondearmén.

Men utöver sin ”sympati” tar alla dessa klasser också med sig sina intressen, krav och förhoppningar. Alla deras sedan länge undertryckta sociala strävanden kommer ut i det öppna, nu när ett parlament har givit dem ett centrum för sina önsknings. Bitter besvikelse väntar den som tror att den turkiska revolutionen redan är över. Bland de besvikna kommer inte bara Abdul Hamid att finnas, utan också – som det verkar – det ungturkiska partiet.

Först och främst står den *nationella frågan*. Den turkiska befolkningens brokiga sammansättning vad gäller nationalitet och religion leder till kraftfulla centrifugala tendenser. Den gamla regimen trodde att den kunde övervinna dem med hjälp den mekaniska tyngden hos armén, som uteslutande rekryterades bland muslimer. Men i själva verket ledde det till att staten föll samman. Enbart under Abdul Hamids styre förlorade Turkiet Bulgarien, östra Rumelien, Bosnien och Hercegovina, Egypten, Tunisien och Dobrudzja. Anatolien har hjälplöst hamnat under Tysklands ekonomiska och politiska diktatur. Just innan revolutionen var Österrike på väg att bygga en järnväg genom regionen Novibazar [Novi Pazar] för att få en strategisk väg till Makedonien. Å andra sidan verkade Storbritannien, tvärtemot Österrike, direkt för ett projekt för makedonskt självstyre.... Det gick inte att se något slut på uppstyckningen av Turkiet. Ändå är ett omfattande och ekonomiskt *enat* territorium en nödvändig förutsättning för en industriell utveckling. Det gäller inte bara Turkiet, utan Balkanhalvön i sin helhet. Det är inte den nationella mångfalden utan det faktum att den splittras upp i många stater som tynger den sistnämnda som en förbannelse. Tullgränser delar den på ett konstgjort sätt i separata bitar. De kapitalistiska ländernas intriger är sammanflätade med Balkandynastiernas blodiga ränksmiderier. Om dessa förhållanden fortsätter kommer Balkanhalvön att fortsätta vara en Pandoras ask. Bara en enda stat av Balkans alla nationaliteter på en demokratisk, förbundsstatlig grund, efter mönster från Schweiz eller USA, kan ge Balkan inre fred och skapa förutsättningar för en mäktig utveckling av produktivkrafterna.

Men ungturkarna har bestämt avvisat den vägen. De representerar den härskande nationen och har sin egen nationella armé, och vill vara och förbli nationella centralister. Högern går konsekvent mot till och med provinsieellt självstyre. Kampen mot de starka centrifugala tendenserna gör ungturkarna till anhängare av en ”stark central makt” och driver dem i riktning mot en överenskommelse med sultanen *quand même* [oavsett vad]. Det innebär att så fort knuten av nationella motsättningar börjar nystas upp inom parlamentarismens ramar, kommer ungturkarnas höger att öppet gå över till kontrarevolutionens sida.

⁷ Traditionerna från 1789-1848 syftar på perioderna av borgerliga revolutioner, till att börja med den stora franska revolutionen och vidare till de demokratiska och nationalistiska revolutionerna 1848. De sistnämnda utgjorde slutet på denna period i Europa. De efterföljande revolutionerna kännetecknades av att arbetarklassen trädde in på den historiska scenen med den socialistiska revolutionens uppgifter.

Efter den nationella frågan kommer den *sociala frågan*.

För det första har vi *bönderna*. De bär militarismens tunga börda, är underkastade halv livegenskap, och en femtedel saknar jord, och de kommer på ett eller annat sätt att göra upp räkningen med den nya regimen. Och ändå har bara en organisation i Makedonien och Adrianopel (Sandanskys bulgariska grupp) fört fram ett mer eller mindre radikalt jordbruksprogram. Vad gäller det härskande ungturkiska partiet, där jordägande bejer är framträdande,* förnekar det i sin nationellt liberala blindhet fullständigt att det finns någon bondefråga. Uppenbarligen hoppas ungturkarna att en omöblering av administrationen, tillsammans med de parlamentariska formerna och procedurerna, i sig själva kommer att tillfredsställa bönderna. De misstar sig fullständigt. Missnöjet på landsbygden med de nya tingens ordning kommer dessutom oundvikligen att återspeglas i armén, som består av bönder. Soldaternas självmedvetande måste ha ökat betydligt under de senaste månaderna. Och om ett parti som baseras på officerare inte ger bönderna någonting, och sedan börjar skärpa disciplinen inom armén, så kan det med lätthet hända att soldaterna kommer att resa sig sina officerare, precis som officerarna tidigare reste sig mot Abdul Hamid.

Jämte bondefrågan finns *arbetarfrågan*.

Som jag har sagt tidigare är den turkiska industrin väldigt svag. Sultanens regim undergrävde inte bara landets ekonomiska grundvalar med sin politik, utan hindrade också medvetet inrättandet av fabriker, på grund av en sund rädsla för proletariatet. Men det visade sig vara omöjligt att helt skydda regimen mot denna fara. Redan under den turkiska revolutionens första veckor präglades den av strejker bland bageriarbetare, tryckare, vävare, spårvagnsanställda och tobaksarbetare i Konstantinopel, liksom hamn- och järnvägsarbetare. Bojkotten av österrikiska varor skulle ha svetsat samman och inspirerat Turkiets unga proletariat ännu mer, ty arbetarmassorna, speciellt hamnarbetarna, spelade en avgörande roll under denna kampanj.⁸ Hur har den nya regimen besvarat arbetarklassens politiska uppvaknande? Med en lag som dömer till tvångsarbete för att ha gått ut i strejk. Ungturkarnas program nämner inte med ett ord några definitiva åtgärder för att hjälpa arbetarna. Men att behandla det turkiska proletariatet som en *quantité négligeable* [obetydligt kraft] innebär att man riskerar allvarliga överraskningar. En klass' betydelse kan aldrig bara beräknas utifrån dess antal. Trots sin litenhet ligger proletariatets styrka idag i det faktum att det har landets samlade produktivkrafter och de viktigaste kommunikationsmedlen i sina händer. Det kan hända att ungturkarna kommer att spräcka sina skallar mot detta den kapitalistiska ekonomins grundläggande faktum.

* * *

Detta är de djupgående, ännu så länge dolda, samhällseliga motsättningar på vars grund det turkiska parlamentet uppmanas att fungera. Av de 240 deputerade stöds ungturkarna av omkring 140. Cirka 80 deputerade, huvudsakligen araber och greker, bildar blocket av "decentralister". Furst Saba-ed-Din har som mål att få en grund till politiskt inflytande genom en allians med dem: det är svårt att än så länge avgöra om han är en amatörmässig drömmare utan särskilt mycket förnuft, eller en intrigmakare som ännu så länge inte har visat sina kort. På den yttersta vänsterkanten finns armeniska och bulgariska revolutionärer, bland vilka det finns några få socialdemokrater.

* Bej var en furstetitel av turkiskt ursprung med den ursprungliga betydelsen "hövding" – öa.

8 Efter tillkännagivandet av Österrike-Ungerns annektering av Bosnien och Hercegovina i oktober 1908, organiserade ungturkarna en mycket framgångsrik bojkott av österrikiska varor.

Sådant är den turkiska representativa församlingens yttre – fortfarande alltför yttre – drag. Men ungturkarna och ”decentralisterna” är för närvarande diffusa politiska otydligheter som ännu har att ta form genom kontakten med sociala problem. Men ännu viktigare för den turkiska parlamentarismens öde är de krafter som verkar *utanför* parlamentet: ”främlingarna”, bönderna, arbetarna, soldatmassorna. Var och en av dessa grupper vill avgränsa en så stor plats som möjligt åt sig under det nya Turkiets tak. Var och en har sina egna intressen och sin egen revolutionära bana. Att med hjälp av spekulationer, det vill säga med beräkningar som görs i något arbetsrum eller kontor, *på förhand avgöra* utfallet av alla dessa krafter i det turkiska parlamentet, och sedan ta det som en pålitlig basis för allmän försoning, är en plan som bara är värdig liberalismens utopiska dogmatiker. Historien fungerar aldrig så. Den slår skoningslöst samman ett lands levande krafter och tvingar dem att uppnå ett ”resultat” med hjälp av hård kamp. Det är därför jag vidhåller att den militära revolten i Makedonien i juli förra året, som ledde till att parlamentet sammankallades, bara var revolutionens förspel: dramat ligger fortfarande framför oss.

Vad kommer vi att bevittna i Turkiet i den omedelbara framtiden? Det är meningslöst att gissa det. Bara en sak står klar – nämligen att en seger för revolutionen kommer att innebära ett demokratiskt Turkiet; ett demokratiskt Turkiet kommer att ge grundvalen till en Balkanfederation, och en Balkanfederation kommer en gång för alla att från Främre Orientens ”getingbo” rensa ut de kapitalistiska och dynastiska intriger som hänger som mörka åskmoln över inte bara den olyckliga halvön, utan över hela Europa.

Ett återupprättande av sultanens despoti skulle innebära slutet för Turkiet och en huggsexa om den turkiska statens kadaver. En seger för den turkiska demokratin skulle å andra sidan betyda fred.

Dramat ligger fortfarande framför oss! Och även om det bakom det oklanderliga välkomstleende som den europeiska diplomatin ger det turkiska parlamentet döljer sig kapitalistiska imperialistiska rovdjurstånd, som är redo att utnyttja Turkiets första inre svårigheter för att slita henne i stycken, så står den europeiska demokratin med hela tyngden från sin sympati och stöd på det nya Turkiets sida – det Turkiet som ännu inte existerar, som bara är på väg att födas.

Kievskaja Mysl nr 3

3 januari 1909

Balkan, det kapitalistiska Europa och tsarismen

I. Österrikes och Bulgariens ”konspiration”

Furst Ferdinand utnyttjade en strejk på den Orientaliska järnvägen för att ta över linjen i östra Rumelien, som tillhörde de österrikiska kapitalisterna. Till försvar för deras intressen utfärdade regeringen i Wien omedelbart en passande protest. Den var tydligen så välformulerad att till och med *Arbeiter-Zeitung* i Wien såg sig tvingad att uttrycka indignation mot de brittiska och franska ”förtalarna”, som bakom den framfusige bulgariske fursten försökte avslöja en österrikisk scenmästares sluga hand. Men förtalarna visade sig ha rätt. Inte bara det bulgariska övertagandet av den turkisk-österrikiska linjen, utan också de österrikiska protesterna mot detta övertagande, utgjorde nödvändiga beståndsdelar i en konspiration mellan de österrikiska och bulgariska regeringarna. Det avslöjades på två eller tre dagar. Den 5 oktober [1908] utropade Bulgarien sin självständighet, och

två dagar senare förkunnade Österrike-Ungern att de annekterade Bosnien och Hercegovina. Båda dessa handlingar bröt mot Berlinavtalet, även om de inte innebar någon som helst förändring av Europas politiska karta.

De stater som idag ockuperar Balkanhalvön skapades av den europeiska diplomatin runt bordet vid Berlinkongressen 1879.⁹ Det var där alla åtgärder vidtogs för att omvandla Balkans nationella mångfald till ett regelrätt tumult av småstater. Ingen av dem skulle få utvecklas utöver en viss gräns, var och en var intrasslad i diplomatiska och dynastiska band och ställdes mot alla de andra, och slutligen dömdes hela samlingen till hjälplöshet i förhållande till Europas stormakter och deras ständiga intriger och ränksmiderier. Kongressen avskilde en del av det territorium som befolkades av bulgarer från Turkiet och omvandlade det till en lydstat, medan östra Rumelien, med en nästan helt bulgarisk befolkning, blev kvar i Turkiet. De östrumelianska bulgarernas uppror 1885 rättade till de diplomatiska skärmaskinernas arbete från Berlinkongressen, och mot Alexander III:s vilja avskildes östra Rumelien de facto från Turkiet och förvandlades till södra Bulgarien.¹⁰ Lydstaten Bulgariens beroende av Turkiet fick inget praktiskt uttryck. Det bulgariska folket vann lika lite på att avsluta detta anspråk som det turkiska folket förlorade på det. Men det österrikiska ombudet Ferdinand av Coburg nådde höjdpunkten på sin karriär, och omvandlades från en lydfurste till en enväldig monark.

Österrikes annektering av de två tidigare turkiska provinserna Bosnien och Hercegovina ledde inte heller det till några verkliga förändringar av de statliga gränserna. Oavsett hur genomträngande den ryska slavofilpatriotiska pressens rop om österrikiskt våld mot slavism är, så kan de inte förändra det faktum att båda provinserna överlämnades till den habsburgska monarkin för mer än 30 år

9 Det rysk-turkiska kriget 1877-1878 avslutades formellt med undertecknandet av Freden i San Stefano. Denna uppgörelse gav så enorma fördelar till den ryska imperialismen att Storbritannien och Österrike-Ungern krävde att den skulle revideras. När Storbritannien hotade med krig och Österrike mobiliserade, gick tsaren med på att hänvisa avtalet till en internationell konferens. Det ledde till Berlinkonferensen (1878 – inte 1879 som i texten), där den tyske kanslern Otto von Bismarck satt ordförande.

I kongressen deltog de europeiska stormakterna Österrike, Tyskland, Storbritannien, Frankrike, Italien och Ryssland. Turkiet var närvarande men inte någon av ”stormakterna”. Det var ursprunget (åtminstone vad gäller angelägenheterna på Balkan) av begreppen *europeiska makter* eller *stormakter* eller bara *makter*. Kongressen ledde fram till Berlinavtalet (1878), som praktiskt taget ogiltigförklarade Freden i San Stefano och reviderade Parisavtalet (1856) som hade avslutat Krimkriget. Avtalets nya indelning av inflytelsesfärerna i det ottomanska väldet till förmån för den brittiska och österrikisk-ungerska imperialismen utgjorde en vändpunkt i maktförhållandena och politiken på Balkan och Främre Orienten.

10 Bondeuppror i östra Rumelien i september 1885 kulminerade med övertagandet av Filippol (Philippopolis, idag Plovdiv), där milisen gick över till bondemassorna. Östra Rumelien hade hållits åtskilt från Bulgarien av Berlinavtalet (1878). Generalguvernören Gavril Pasha – i enlighet med avtalets villkor en kristen – erbjöd inget motstånd och vägrade kalla in turkiska trupper. Han arresterades av rebellerna, som förklarade östra Rumelien i union med Bulgarien. Bulgariens härskare, furst Alexander av Battenberg, gav motvilligt sitt samtycke. Bulgariens beskyddare, Ryssland, var mot unionen eftersom de fruktade att detta brott mot Berlinavtalet skulle utlösa ett krig i Europa. Samtliga ryska officerare drogs tillbaka från den bulgariska armén.

Serbiens kung Milan förklarade, uppmuntrad av Österrike, krig mot Bulgarien, och förväntade sig en snabb och enkel seger, eftersom den bulgariska armén utan sina officerare var samlad vid den turkiska gränsen i andra änden av landet. Men Milans uträkningar slog slint. Bulgarerna räddade sin huvudstad, besegrade den serbiska armén fullständigt och drev tillbaka den till sitt eget territorium. Bara Österrikes hot att ingripa å Serbiens vägnar tvingade bulgarerna att acceptera vapenvila. Kriget varade i två veckor. Fredsfördraget som undertecknades i Bukarest i mars 1886 är troligen det kortaste som har dokumenterats – ett enda stycke som säger: ”Freden återställs mellan det serbiska kungadömet och det bulgariska furstendömet, med början dagen för undertecknandet av detta fördrag.” Avtalet lämnade kvar östra Rumelien under Turkiets formella överhöghet, men en bulgarisk furste skulle utnämnas till generalguvernör och utses på nytt av sultanen var femte år. Det faktiska resultatet var att östra Rumelien blev en del av Bulgarien.

sedan, och av ingen annan än Ryssland. Det var den muta som Österrike fick under den hemliga riksdagsöverenskommelsen med Alexander II:s regering 1876, i utbyte mot hennes neutralitet under det rysk-turkiska kriget som bröt ut 1877.¹¹ Berlinkongressen 1879 bara bekräftade Österrikes rätt att ”ockupera” dessa provinser under obestämd tid, och i utbyte mot dessa två slaviska provinser som Österrike hade tagit från Turkiet fick den tsaristiska regeringen det moldaviska Bessarabien. På diplomatins tjuvjargong kallades den här sortens avtal på bekostnad av en tredje part för ”kompensation”. Hursomhelst kan vi trösta oss med tanken att även om Krusjevan, Puriskevitj, Krupenskij och andra välkända invånare i Bessarabien inte är sanna ryssar i etnografisk mening, så utgör de icke desto mindre en sorts ”allmänt slavisk motsvarighet” eftersom vi fick dem i utbyte mot Bosniens serber och kroater.

Österrikes politik på Balkan kombinerar på ett naturligt sätt kapitalistisk rovgirighet, byråkratisk dumhet och dynastiska intriger. Polisen, finansmannen, den katolska missionären och provokatören delar arbetet mellan sig. Sammantaget kallas allt detta att fullfölja ett kulturellt uppdrag.

Trots att Österrike under sitt 30-åriga styre i Bosnien och Hercegovina i grund och botten har undergrävt ”barbariet” i den naturliga ekonomi som fanns där, så har hon inte känt sig redo att avskaffa de feodala jordbruksförhållandena. De bosniska bönderna betalar än idag en tredjedel av sin skörd till godsägaren/bejen. Andelen analfabeter har under denna period minskat från 95 till 84%, men å andra sidan har antalet emigranter ökat kraftigt. Efter revolutionen i Turkiet, som orsakade utbredd jäsning bland bosnierna, beordrade Franz Josefs regering å ena sidan sin provokatör Nastic att organisera den ljudliga affären med de serbiska separatisterna, och ”krönte” å den andra sitt 30-åriga civiliserande arbete med att utvidga den österrikiske kejsarens och den apostoliska ungerska kungens överhöghet till Bosnien och Hercegovina, och lovade invånarna självstyre i form av en Lantdag [provinsförsamling] baserad på godsens heliga hovstat [kuria]. De oupphörliga eftersökningarna och husrannsakingarna skulle förbereda bosnierna för att erhålla konstitutionella förmåner.

Men medan Habsburgs och Coburgs sammansvärjning inte ändrade på några faktiska förhållanden, så bröt den mot den internationella lagstiftningens heliga normer. Berlinavtalet utgör den formella grunden till Europas jämvikt i sin helhet. Frånsett så kallade ”moraliska” plikter skyddas den tydligen av arméer, befästningar och krigsfartyg, och är föremål för diplomaternas ständiga uppmärksamhet. Ändå hindrade detta inte på något sätt en av deltagarna i Berlinkongressen, nämligen Österrike, från att bryta avtalet så fort ett gynnsamt tillfälle erbjöds. Det europeiska ”samförståndets” bedrövliga oförmåga att förhindra att ett avtal under dess skydd bröts, utgör ett skoningslöst bevis mot illusionerna om möjligheten att förverkliga Guds fred med hjälp av förlikning mellan kapitalistiska stater (Jaurès!). Medling, tribunaler, alla dessa kongresser och konferenser och deras ”domar”, har inte mer tvångsbefogenheter än internationella avtal.

---

11 Innan Ryssland inledde kriget mot Turkiet var landet tvunget att få den ”mest intresserade makten” – Österrike-Ungern – att vara neutral. Det uppnåddes vid ett möte 1876 mellan tsar Alexander II och kejsar Franz Josef i staden Reichstadt i Böhmen, där de nådde en hemlig överenskommelse om att dela den europeiska delen av Turkiet i en rad små stater som var beroende av Ryssland och Österrike. Vidare kom man överens om att Österrike, under Rysslands angrepp på Turkiet skulle upprätthålla en välvillig neutralitet, och med diplomatiska medel avvärja alla försök av andra europeiska stormakter att ingripa eller medla.

II. Det nya Turkiet står inför gamla svårigheter

Utropandet av Bulgariens självständighet och annekteringen av Bosnien var omedelbara konsekvenser av den turkiska revolutionen – inte på grund av att den hade försvagat Turkiet, utan tvärtom för att den hade stärkt henne. Den historiska förutsättningen för Berlinavtalet var det gamla Turkiets sönderfall – en process som Europa skyndade på med ena handen medan det med den andra höll den inom bestämda gränser. Revolutionen har ännu inte lyckats återuppliva landet, men den har skapat förhållanden för dess återupplivande. Bulgarien och Österrike stod inför den verkliga eller synbara faran att Turkiet med tiden skulle vilja och kunna förvandla saga till verklighet. Det förklarar den väldiga hastighet med vilken Ferdinand iklädde sig kronan medan Franz Josef utvidgade det område som var underställt *hans* krona. Men den habsburgska monarken avslöjade öppet sin fruktan för ett återupplivat Turkiet: även om han annekterade Bosnien, så drog han ”frivilligt” tillbaka sin garnison från regionen Novibazar. Denna extremt viktiga åtgärd har medvetet och systematiskt tystats ner av båda sidor – av Österrikevännerna för att dölja en feg reträtt från den habsburgska monarkens sida, och av panslavisterna för att inte försvaga intrycket av ”brottet” att annektera Bosnien.

En hastig blick på en karta över Balkanhalvön räcker för att visa hur viktig *sancaken** Novibazar är: denna smala landremsa – som tillhör Turkiet, bebos av serber och ockuperas av österrikiska trupper under villkoren i Berlinavtalet – är å ena sidan en kil som har körts in mellan ”serbdömet” två delar, nämligen Serbien själv och Montenegro, och å den andra en bro mellan Österrike och Makedonien. En järnväg genom *sancaken*, en koncession som beviljades Österrike under den gamla turkiska regimens sista dagar, skulle ha knutit samman den österrikiskt-bosniska linjen med den turkisk-makedonska linjen. Novibazars direkta ekonomiska betydelse – och detta var de österrikiska imperialisterna helt klara över – kunde bara bli obetydlig: men å andra sidan skulle det öppna en behändig strategisk väg för en österrikisk framstöt mot östra Balkan, och planerna grundade sig helt och hållet på framtidsutsikterna av en nära förestående uppstyckning av Turkiet. När detta hopp grusades skyndade sig Österrike att dra tillbaka den hand hon med feg girighet hade sträckt ut mot den ständigt sjudande kitteln i Makedonien.

Således förlorade inte Turkiet någonting. Tvärtom återtog hon en provins vars öde hade verkat vara minst sagt tveksamt. Om hon svarade med så våldsamma protester, så berodde det på att hon efter en lång rad välkomsttal till den nya regimen, återigen såg den europeiska imperialismens öppna käkar hängande över sig. Var inte Ferdinands övertagande av kungakronan bara ett första steg, som skulle följas av ett försök att erövra Makedonien? Var inte evakueringen av *sancaken* en förtäckt invit till Serbien och Montenegro att erövra hans provins, och genom att på detta sätt bli indragen i kriget med Turkiet skydda Österrikes eftertrupp? Stod inte Ryssland bakom Bulgarien och Tyskland bakom Österrike? Det är lätt att förstå att de kapitalistiska och härskande kretsarna i Tyskland betraktade det återupplivade Turkiet med föga sympati. Under revolutionens allra sista år firade det tyska kapitalet den ena segern efter den andra i Turkiet: i maj 1908 hade Abdul Hamids regering givit dem en koncession för sista delen av järnvägen i Anatolien, i det område där det till synes finns mycket rika oljefält. Ångbåtslinjer, bankfilialer, monopol på vapenleveranser, järnvägskoncessioner, alla möjliga sorters order, med omfattande naturtillgångar och billig arbetskraft – de tyska kapitalisterna stod inför gyllene framtidsutsikter. Revolutionen berövade Hohenzollernmonarkin det

---

* Sancak var en administrativ region i det ottomanska riket, ungefär motsvarande ett län – öa.

politiska inflytandet i Konstantinopel, skapade möjligheter till en utveckling av en turkisk "nationell" industri, och ifrågasatte de tyska företagens erhållande av koncessioner med hjälp av mutor och kapitalistiska intriger. Berlinregeringen gnisslade tänderna, drog sig tillbaka och beslutade sig för att vänta och se. Befästheten av ungturkarnas ställning gjorde det ännu mer nödvändigt att söka ett närmande till dem. Men utan tvekan är det kapitalistiska Tyskland lika uppriktigt beredda att hälsa det konstitutionella Turkiets sammanbrott som de hittills, hycklande, har hälsat dess seger. Å andra sidan visar Storbritannien än ljudligare sina vänskapliga känslor för den nya samhällsordningen, eftersom det har försvagat Tysklands ställning på Balkan. Under den oupphörliga kampen mellan dessa de två mäktigaste staterna i Europa, har ungturkarna givetvis sökt stöd och "vänner" vid Themsen. Men den ömma punkten under förhållandena mellan Turkiet och England är Egypten. Det kan naturligtvis inte vara fråga om att Storbritannien frivilligt ska lämna detta land: hon är alltför upptagen med att behärska Suezkanalen för att gå med på det. Kommer Storbritannien att stöda Turkiet i händelse av militära svårigheter? Eller kommer hon att hugga Turkiet i ryggen genom att öppet annektera Egypten? Det ena är lika möjligt som det andra, beroende på omständigheterna. Hursomhelst är det inte sentimental tillgivenhet mot Turkiet utan kall och skoningslös imperialistisk beräkning som vägleder den brittiska regeringens handlingar.

Som vi redan har sagt har Turkiet all anledning att frukta att Bulgariens och Österrikes kränkning av hennes skenbara rättigheter kan följas av ett angrepp på hennes verkliga intressen. Ändå har hon inte vågat dra svärdet, utan har hittills begränsat sig till att vädja till de stormakter som deltog vid Berlinkongressen. Utan tvivel skulle ett folkkrig som inletts på initiativ av ungturkarna kunna göra deras styre oförstörbart, eftersom det är så nära knutet till den roll som armén spelar. Men på ett villkor – att kriget blir segerrikt.

Men det fanns inget hopp om seger. Den gamla regimen hade givit den nya regimen en i allra högsta grad desorganiserad armé: artilleri utan kanoner, kavalleri utan hästar, infanteri utan tillräckligt många moderna gevär, en flotta som var ännu mindre lämpad än den ryska för krigsliknande operationer. Även om Storbritannien skulle ge ett stort lån, var det otänkbart att under sådana förhållanden gå ut i krig med Österrike. Då återstod frågan om krig med Bulgarien. Här kunde Turkiet hoppas på seger genom att möta kvalitet med kvantitet. Men vad skulle resultatet bli av en sådan seger? Att återställa Bulgariens fiktiva status som lydstat? Sådana saker är det inte värt att strida för. Återta östra Rumelien? Men det skulle inte stärka Turkiet, utan istället stärka de redan starka centrifugala tendenser som den nya regimen fortfarande har att övervinna.

Reaktionära element som hursomhelst inte har något att förlora har inlett en energisk agitation för krig, och har såvitt det går att bedöma utifrån meddelanden från Konstantinopel lyckats försvaga ministeriets och den ungturkiska kommitténs inflytande. Den sistnämnda har å ena sidan försökt avleda folkets ilska genom att rikta den mot en bojkott av österrikiska varor, och har å den andra samlat de mest tillförlitliga regementen i Konstantinopel och skickat iväg de otillförlitliga. Precis som tidigare är kontrollen över armén ungturkarnas främsta styrka. Men denna deras begränsade sociala bas är också den viktigaste källan till faror för den nya samhällsordningen. Det härskande partiets valprogram är uteslutande begränsat till politiska och kulturella frågor. Det är på detta plan som regeringens verksamhet utvecklar sig. Dess första steg på det sociala området var att anta drakoniska åtgärder mot strejker. Ungturkarnas ledare förnekar kategoriskt att det finns arbetarfrågor i Turkiet, och betraktar det som sin överlägsenhet över Ryssland. Den gamla regimen bromsade

systematiskt och medvetet den turkiska industrins tillväxt, och den är fortfarande ytterst outvecklad. Proletariatet i Konstantinopel består av arbetare på spårvägen och i tobaksfabrikerna, hamnarbetare och sättnare. Proletariatets svaghet hindrar det från att för närvarande sätta något verkligt tryck på det härskande partiet. Bönderna kan utöva ett ojämförligt större inflytande på händelseutvecklingen i Turkiet. De befinner sig i halv livegenskap, intrasslade i ocker, en femtedel utan mark, och de behöver ytterst långtgående åtgärder inom jordbruket från statens sida. Ändå förde bara det armeniska partiet "Dasnaksutiun" och den makedonisk-bulgariska revolutionära grupp som leddes av Sandansky fram ett mer eller mindre radikalt jordbruksprogram. Vad ungturkarna anbelangar, så ignorerar de bondefrågan på precis samma sätt som de ignorerar arbetarfrågan... Det är högst osannolikt att de turkiska bönderna kommer att kunna uttrycka sina sociala intressen inom ramen för parlamentsvalen. Men stämningarna bland dem kan göra sig gällande på ett effektivare sätt – genom arméns förmedling. Händelserna under revolutionen måste ha ökat inte bara officerarnas utan också soldaternas medvetande. Och det är inte otroligt med framtidsutsikten att böndernas behov visar sig genom soldatmassorna, precis som den borgerliga "nationens" intressen fick sitt uttryck genom officerskåren. Under dessa omständigheter kan det visa sig vara ödesdigert för det parlamentariska Turkiet att ett parti som litar till officerarna ignorerar bondefrågan.

Hursomhelst behöver Turkiet fred idag. När Turkiet inledde direkta förhandlingar med Österrike och Bulgarien, uttryckte hon sin villighet att inse fullbordade fakta, under förutsättning att dessa stater tar på sig en motsvarande del av statsskulden. Det skulle otvivelaktigt vara det bästa sättet för Turkiet att ta sig ur situationen, eftersom det under nuvarande omständigheter inte är möjligt för henne att vägra att fullgöra den enorma skuld som den gamla regimen hade dragit på sig. Så fort den aktuella frågan inskränks till den inblandade summan pengar, borde förhandlingarnas framgång vara säkrad.

Men just när jag skriver dessa rader har samtalen brutit samman – huruvida det är slutgiltigt eller tillfälligt återstår att se. Men det står helt klart att den brittiska och i synnerhet den ryska diplomatin gör allt de kan för att förhindra en bilateral överenskommelse mellan Turkiet och Österrike. Den uppgift de har ställt sig är att sammankalla en internationell kongress för att se över Berlinavtalet – givetvis inte av någon platonsk respekt för den internationella lagstiftningen.

III. Intriger för "osjälvisk" kompensation

Det nya Turkiets mest illvilliga fiende är utan tvekan det tsaristiska Ryssland. Precis som Japan har drivit bort henne från Stilla havets kust, hotar ett starkt Turkiet att en gång för alla driva bort henne från Balkan. Ett Turkiet grundat på demokratiska principer skulle bli politiskt lockande för Kaukasus – och inte bara för dess muslimska invånare. Turkiet är via religionen knutet till Persien, och den nya sortens Turkiet skulle även kunna kasta ut Ryssland från det landet och bli ett allvarligt hot mot Rysslands besittningar i Centralasien. Det finns inga slag som regeringen i St Petersburg inte skulle vilja rikta mot det nya Turkiet. Det halva medgivande som Izvolskij gav till Aehrenthal att annektera Bosnien och Hercegovina motiverades tveklöst av övervägandet att Ryssland skulle kunna få fördelar av förvirring på Balkan. En fredlig utgång av den nuvarande konflikten skulle innebära ett närmande mellan Bulgarien och Österrike och ett stärkande av Turkiet – med andra ord slutet för Rysslands politiska inflytande på Balkan. Den ryska diplomatins omedelbara uppgift nu är att förhindra en bilateral överenskommelse mellan de direkt inblandade parterna, väcka de europeiska stormakternas lustar och aptit, få dem att gräla sinsemellan, och själv roffa åt sig en bit av

björnens päls. Jag har redan haft tillfälle att på dessa sidor skriva om det faktum att den tsaristiska regeringens senaste utrikespolitik fullständigt saknar någon enhetlig ”tanke”, och kan beskrivas som snyltande opportunist. Den livnär sig huvudsakligen på kampen mellan Tyskland och Storbritannien, och är till och med snyltande i förhållande till de kapitalistiska regeringarnas imperialistiska politik: den kombinerar en allians med Frankrike med ”vänskap” med Tyskland, hemliga avtal med Aehrenthal med officiella möten med Pichon. Att utnyttja varje spricka i den internationella politiken utan att dess svans fastnar i någon av dem – det är den uppgift som den ryska diplomatin döms till genom sin politiska svaghet. Men för att denna taktik ska få ens en anstrykning av framgång, krävs åtminstone ett tillfälligt ekonomiskt oberoende från de regeringar som har de bästa korten. Men händelserna på Balkan har brutit ut mitt under förhandlingarna om ett nytt lån på en halv miljard till Ryssland. De ekonomiska och politiska förutsättningarna för det nya lånet är utomordentligt ogynnsamma. Årets skörd är sämre än genomsnittet och är i många provinser riktigt dålig. Handelsbalansen för årets första månader visar en tydlig försämring. Exporten har minskat kraftigt även jämfört med krigsåren [med Japan] och ”oroligheterna”. Det kan inte heller finnas någon tvekan om att den europeiska aktiemarknaden på sitt eget sätt har tagit hänsyn till studentoroligheterna, som de har lärt sig att se som ett mycket oroande symptom. Förhandlingarna om lånet, som förs med aktivt deltagande av ryska bankirer, drar ut i det oändliga. Moskvabörsen förklarar sin djupa nedgång med den totala frånvaron av nyheter om var, när och hur avtalet om det nya lånet kommer att slutas. Men för att Ryssland ska få fria händer i Balkanaffäerna är det framförallt avgörande att hon har kontanta medel. Det är för närvarande den tsaristiska diplomatins akilleshä! Storbritannien, med vilken Frankrike samordnar sin utrikespolitik, försöker utnyttja Ryssland mot Österrike och Tyskland, men har ingen anledning att stärka tsarismen på Balkan mot sig själv. Det är därför osannolikt att hon kommer att ge något stort lån innan konferensen, eller allmänt sett innan de nuvarande komplikationerna i Främre Orienten fullständigt har lösts. Hon kan bara samtycka om hon dessförinnan har bundit den tsaristiska diplomatin till händer och fötter och säkerställt att dess inflytande skulle utövas till Storbritanniens fördel. Det är detta som ligger bakom den oavsiktliga men desto mer mörkdande humor med vilken den brittiska finanspressen uppmanar Ryssland att visa fullständig ”osjälviskhet” på Balkanhalvön. Fångad i dessa motsättningar reser Izvolskij runt i Europa från den ena regeringen till den andra, till synes i hemlig förhoppning om att hans politiska inflytande kommer att öka proportionellt mot hans reseutgifter. Och varthelst han reser hör den ryske ministern bakom ryggen den ryska pressens patriotiska kör, där *Novoje Vremjas* hesa gormande är i harmoni med de lustfyllda tjuven från Miljukovs *Retj*. ”Österrike har skamligt korsfäst slaviskheten!” ylar kadeter, oktobristerna och *Novoje Vremjas* folk, ”och därför kräver vi kompensation – den allra mest osjälviska och rena kompensation!” Dessa patrioters hysteri, där var och en försöker överrösta den andre, har under de senaste veckorna nått högsta möjliga nivå. Allting blandas ihop i en enda motbjudande hög – och från de politiska programmen, anglofilismen, den panslavistiska ideologin och yttre värdigheten flyger det bara ut bitar av ylle. ”Kompensation, den mest osjälviska kompensation!” Var? Vad för sort? Ingen kan svara. Deras desperata illvilja bara förvärras av maktlöshet och förvirring. *Novoje Vremja* skissera nya planer och presenterar dagligen nya sammanslutningar. Från att ha gnisslat tänder mot turkarna övergår den plötsligt till inställsam vänlighet mot dem: ”I själva verket står moskoviter och ottomaner närmare varandra än någon annan.” Den oktobristiska pressens uppträdande kännetecknas av samma febrila instabilitet. Under de senaste veckorna har den med allt större beslutsamhet hävdats sitt stöd för ett närmande mellan Ryssland och Storbritannien, som den tidigare hade varit kyligt reserverad till. När *Golos Moskvij* rapporterade om inrättandet av

engelsk-ryska handelskammare i London och St Petersburg, satte den detta nya internationella förbund under beskydd av den klass ”som kanske mer än någon annan för folk närmare varandra”. Men efter att pressen i London hade predikat om girighetens ondska för Izvolskij brast det halv-officiella oktobristiska organet ut i ursinnig vrede mot Storbritannien, som än en gång hade visat sin ”sedvanliga trolöshet”. Men värst av alla var den liberala pressen, som försökte ge sin påhittade oppositionella imperialism en principiell ”panslavistisk” utformning. Under helgerna inspekterade Miljukov Balkanhalvön och kom till slutsatsen att allting går utmärkt där. Med karakteristiskt skarp-sinne rapporterade han från Belgrad att ett närmande mellan Serbien och Bulgarien var på god väg och snart skulle bära frukt... Men bara några veckor senare tvingades nypanslavismen genomgå en obehaglig erfarenhet. Vad i all världen hände? Bulgarna slöt en överenskommelse med slaviskhetens ”värsta fiende”, Österrike, och hjälpte henne att annektera två provinser som beboddes av serber. Med hjälp av kadeternas fortsatta stöd gav Izvolskij, som representerade den så kallade ”nya linjen”, sitt hemliga godkännande av ”korsfästelsen” av slaviskheten. Det österrikiska kejsardömet polacker, rutener och tjecker uttryckte via sina nationalistiska partier i de österrikiskt-ungerska delegationerna sin fullständiga solidaritet med den annektering som Habsburgmonarkin genomförde. Bara två dagar efter den ”allslaviska” kongressen i Prag visade således historien återigen (!) att brödrskapet mellan alla slaver är hycklande undanflynkt, och att varken nationellt dynastiska eller borgerligt imperialistiska intressen rådgör med etnografiska nyhetsblad.¹² Kadeterna har förlorat varje tillstymmelse till ideologisk täckmantel och jämte det sina sista trasor av skam. *Retj* klagar upphetsat att regeringen gör det svårt för folket att hålla möten för att protestera mot annekteringen av Bosnien och möten för att uttrycka sitt stöd för Izvolskij. Kadeternas halvofficiella organ skyndar sig att med ivrig inställsamhet oroligt fråga om Izvolskij kanske har ”gått med på en hel del till Turkiet” (*Retj*, 1 [14] oktober). Det är logiken i oppositionens underdåniga inställning. Efter att ha börjat protestera på grund av att Österrike annekterade två provinser som hade erövrats från Turkiet, slutar de med att kräva påtryckningar mot ... Turkiet. Vad menar de med att ”gå med på en hel del”? För två år sedan reste dessa herrar till Paris för att försöka få hjälp från de franska Radikalerna mot den tsaristiska regeringen. Och nu driver de den tsaristiska regeringen mot Turkiet som en kamp för förnyelse. På grund av de förluster som Turkiet hade drabbats av kräver de kompensation till Ryssland, på Turkiets bekostnad.

Det är så den borgerliga pressen förbereder betingelserna för en internationell konferens där den tsaristiska diplomatin med *Novoje Vremjas* ord ska uppträda som ”slavernas beskyddare och försvarare av kränkta rättigheter”.

IV. Bort med tassarna från Balkan! Lämna Tabriz!

Den ryska diplomatin vill säkra en utgång för sin flotta till Medelhavet, efter att den i mer än ett halvt sekel har varit inspärrad i Svarta havet. Bosporen och Dardanellerna är två portar, effektivt skyddade med artilleri, och de bevakas av Turkiet, som i kraft av Europas ”mandat” är portvakt för sunden. Om ryska örlogsfartyg inte kan lämna Svarta havet, så kan inte heller andra länders örlogsfartyg stäva in i det. Den tsaristiska diplomatin vill bara låsa upp porten för sina egna örlogsfartyg.

Men Storbritannien kan knappast gå med på det. En demilitarisering av sunden skulle bara vara godtagbart för henne om den gör det möjligt för henne att skicka fartyg till Marmarasjön och Svarta

¹² Den första allslaviska kongressen samlades i Prag i juli 1908. I namn av ”kulturellt enande” deltog 250 delegater från Ryssland, Polen, Galicien, Bulgarien, Serbien, Slavonien och Kroatien.

havet. Men i så fall skulle Ryssland, med sina obetydliga örlogsstyrkor, inte vinna något utan istället förlora. Turkiet skulle förlora i båda fallen. Hennes egen flotta är oduglig, och den stat som kan få fram sina örlogsfartyg till Konstantinopels murar skulle vara herre över staden. *Novoje Vremja* morrar ilsket åt Storbritannien för att de vägrar ge den tsaristiska regeringen en rättighet som, med tanke på Svarta havsflottans svaghet, bara skulle vara av "rent teoretisk karaktär", och kräver samtidigt av sultanens regering att den ska öppna sina portar för Ryssland, och lovar att i gengäld skydda Turkiets makt över sunden mot andra länders angrepp. Ryssland protesterar, i Berlinavtalets namn, mot en bilateral överenskommelse mellan Turkiet och Österrike, men vill med hjälp av en bilateral överenskommelse med Turkiet själv bryta mot Europas mandat. Om hon skulle få som hon vill, skulle det inte bara vara ett hot mot en fredlig utveckling i Turkiet, utan också mot freden i Europa i sin helhet.

Medan Izvolskij väver diplomatiska intriger i Europa, gör överste Lyachov i Asien sin del av samma arbete genom att kapa diplomatiska knutar med svärdet. Bakom den "nationella" pressens rabalder om händelserna på Balkan och dess patriotiska ylande, förbereder sig tsarismen ännu en gång för att trampa ner det revolutionära Persien med kosackernas armékängor. Och det görs inte bara med Europas moraliska fördragsamhet utan också det "liberala" Storbritanniens aktiva deltagande.

Tabriz', Persiens viktigaste stad, seger över shahens armé rubbade fullständigt diplomaternas planer i Petersburg och London. Revolutionens avgörande seger förde inte bara med sig framtidsutsikter om Persiens ekonomiska och politiska återfödande, utan det utdragna inbördeskriget skadade också omedelbart det ryska och brittiska kapitalets intressen. Efter att i namn av ordning ha upplöst *Majlis*, släppte Lyachov lös anarki i hela landet. Medan han rengjorde sina maskingevär och slipade sina bajonetter för vidare operationer, läste *Novoje Vremja* domen över Persien. "Vi får inte glömma bort", sa denna tidning, "att hela östra delen av Transkaukasien och Azerbajdzjan etnografiskt utgör en enda enhet.... De armeniska kommittéerna genomför inte sin revolutionära aktivitet bara i vårt land, utan också i Persien, och strävar efter att förena den revolutionära rörelsen och få till stånd allmän oordning.... Transkaukasiens tatariska halvintellektuella glömmar att de är ryska undersåtar, visar varm sympati med oroligheterna i Tabriz och skickar dit frivilliga: Sattar Khans följe består av unga tatariska och armeniska demagoger...." Förgäves uppmanade *anjomanen** i Tabriz alla "civiliserade och humana människor i världen" att minnas den kamp som deras heroiska förfäder hade fört för "idealen rättvisa och rätt". Förgäves krävde emigranter från Persien i en glödande appell (i *Times*), att Europa lämnar Persien ifred och låter henne lösa sina egna angelägenheter. Persien hade fått sin dom. I en rapport om de senaste samtalen mellan Izvolskij och Grey, betonade utrikesdepartementet i London demonstrativt den fullständiga solidariteten mellan de två regeringarna som en garanti för deras "harmoniska samarbete" för att lösa Centralasiens problem. Och redan den 11 (24) oktober korsade 6 ryska infanteribataljoner, åtföljda av motsvarande artilleri och kavalleri, den persiska gränsen för att ockupera det revolutionära Tabriz. Telegrafkommunikationerna med staden hade för längesedan stängts av, Europas humana folk besparades behovet att steg för steg följa exakt hur tsarismens otyglade slödder genomförde två "kristna" nationers "harmoniska samarbete" mitt bland Tabriz' rykande ruiner....

Med hjälp av sitt mäktiga uppror över hela landet, och i synnerhet i Kaukasien, fick det ryska tsardömet proletariat Persien att kliva ut i det politiska livet. Men nu är det inte starkt nog att dra

---

* Ett folkvalt råd, mycket likt de ryska sovjeterna, som uppstod under den persiska revolutionen 1905-1909.

tillbaka den blodiga näve som har höjts ovan det persiska folkets huvud. Det enda Rysslands socialistiska arbetare kan göra är att skoningslöst brännmärka inte bara den tsaristiska slaktarens arbete, utan också de borgerliga partier som delar ansvaret för dennes brott.

”Lämna Tabriz!” Denna paroll måste ljuda i varenda fabrik och varje arbetarklubb, så att den sedan kan uttryckas från Dumans talarstol, så att alla kan höra den över hela landet och hela världen.

”Bort med tassarna från Balkan!” Tsarismen har inga rättigheter i Konstantinopel. Svarta havsflottan har inget i Marmarasjön eller Medelhavet att göra. Men folken kan själva lösa sina relationer, de kommer att göra det bättre och pålitligare utan att tsarismen lägger sig i med sina blodiga provokationer och rovgiriga intriger.

Må det ryska socialistiska proletariats röst tränga igenom den atmosfär av reaktionära giftångor som den borgerliga pressen har fyllt med sina chauvinistiska och lumpet krypande utandningar.

14 (27) oktober

Proletarij nr 38

1 (14) november 1908

2. Balkanländerna och socialismen

De bulgariska och serbiska socialdemokraterna

När den stora franska revolutionen följdes av en europeisk reaktion som gav upphov till den Heliga alliansen, och återigen då kontrarevolutionen använde all sin kraft för att sätta stopp för arvet från 1848, dök östfrågan vid varje tillfälle upp på scenen. Detta påpekade Marx redan på sin tid. Och, som för att rättfärdiga skeptiker genom att hävda att historien alltid upprepar sig i en ond cirkel, dyker östfrågan nu, efter nederlaget för revolutionen i Ryssland,* åter upp på dagordningen. Men med vilken enorm skillnad! Då ritade Europas diplomater av hjärtans lust linjer med sina fingernaglar överallt på Balkanhalvöns karta, och avgjorde nationers öden, nu har folken på Balkan själva vaknat till historiskt liv, Balkanfrågan har blivit deras egen fråga, och Turkiet ställer sin egen revolution mot tsarismens återkomst till Balkan; Balkans kapitalism står stadigt på fötterna; Balkanfolkens socialdemokratiska rörelse har uppstått ur tidevarvens kaos. Och om Europas sydöstra hörn inte längre är ett passivt objekt ens för den europeiska diplomatins rovgiriga allianser, så måste det även för de europeiska socialdemokraterna sluta att bara vara ett geografiskt uttryck utan ansikte och bli ett levande politiskt begrepp: [Andra] internationalens sektion på Balkan växer och antar alltmer definitiv form.

Den kapitalistiska utvecklingen i Främre Orienten kännetecknas av koloniala drag. Den europeiska börserna har fångat Balkanstaterna i ett nät av statliga skulder, och plundrar med den "nationella" skattesystemen Balkanhalvöns bönder och arbetare utan särskild avseende nation eller ras; europeiska varor översvämmar den inhemska och hantverksproduktionen; slutligen underordnar den europeiska industrikapitalismen den lokala kapitalismen under sig själv, och etablerar på Balkan järnvägssystem och industriföretag av den allra modernaste kapitalistiska sorten. Denna utveckling klämmer redan i början av dess historiska existens småbourgeoisin i ett skruvstäd. Dess ekonomiska sönderfall kompletteras av dess politiska förruttnelse. Jämte de ruinerade bönderna har den blivit kanonfoder för brännvinspolitiker, gathörnsdemagoger, dynastiska och antidynastiska bluffmakare som växer upp som svampar ur den jordbrukskoloniala parlamentarismens gödselstack. Storbourgeoisins lilla, mellanliggande skikt inleder sin historiska karriär med orden "kartell" och "lockout" på läpparna, politiskt helt avskild från massorna och på jakt efter stöd från de europeiska bankerna. Den kapitalistiska utvecklingens koloniala karaktär är här ännu mer uttalad än i Ryssland, och placerar proletariatet i ställningen som förtruppskämpe, sätter landets högst koncentrerade produktivkrafter i dess händer, och ger det en politisk betydelse som i särklass överträffar hur många de är. Precis som huvudbördan av kampen mot den patriarkalt byråkratiska regimen i Ryssland hamnar på proletariatets axlar, så är proletariatet på Balkan de enda som tar på sig den enorma uppgiften att upprätta normala förhållanden för samexistens och samarbete mellan halvöns många folk och raser. Problemet är att på ett territorium vars gränser har definierats av naturen, skapa statsformer som är tillräckligt breda och flexibla för att, på basis av nationellt självstyre för de olika delarna, säkra en enad inre marknad och gemensamma regeringsorgan för halvöns hela befolkning. "Att befria oss från separatism och inskränkthet; avskaffa gränser som splittrar folk med delvis identiska språk och kultur och som delvis är ekonomiskt sammanbundna; och slutligen sopa bort former för den utländska både direkta och indirekta makten som berövar folket dess rätt att själva avgöra sitt öde."

* Skrivet 1910 – L.T.

Det var med dessa negativa uttryck som sydöstra Europas socialdemokratiska partiers och gruppers första kongress formulerade sitt program när den träffades i Belgrad den 7-9 januari 1910.*

Det positiva program som följer av detta är: *en förbundsrepublik för Balkan*.

Den kapitalistiska utvecklingens behov kolliderar ständigt med separatismens snäva begränsningar på Balkan, och förbundsrepubliken har blivit en tanke som förmedlas av de härskande klasserna själva. Mer än så: den tsaristiska regeringen, som är oförmögen att spela en självständig roll på halvön, försöker träda fram som initiativtagare och beskyddare för ett bulgariskt-serbiskt-turkiskt förbund, med spetsen riktat mot Österrike-Ungern. Men det är bara diffusa planer på en tillfällig allians för Balkans dynastier och politiska partier, som genom själva sin natur är oförmögna att garantera frihet och fred på Balkan. Proletariatets program har inget gemensamt med allt detta. Det är riktat mot Balkans dynastier och politiska klickar, lika mycket mot Balkanländernas militarism som mot den europeiska imperialismen; lika mycket mot det officiella Ryssland som mot Habsburgarnas Österrike-Ungern. Dess metoder är inte diplomatiska allianser utan klasskamp, inte Balkankrig utan revolutioner på Balkan.

Förvisso är arbetarna i Balkanländerna för närvarande alltför svaga för att befinna sig i en ställning där de kan genomföra sitt politiska program. Men imorgon kommer de att vara starkare. Den kapitalistiska utvecklingen på Balkan äger rum under hårt tryck från Europas finanskapital, och det annalkande industriuppsvinget, och att det är nära visar sig i byggfebern i Sofia, kan på några år föra med sig en industrialisering av denna halvö som är så rikt utrustad av naturen och så gynnsamt placerad. Med tanke på denna bas kan första bästa allvarligare uppror i Europa göra den socialdemokratiska rörelsen i Balkanländerna till centrum för avgörande händelser, likt de händelser som de ryska socialdemokraterna var indragna i 1905. Men redan idag har programmet om en förbundsrepublik på Balkan stor praktisk betydelse: med tanke på principen om enhet vägleder det inte bara den dagliga politiska agitationen, utan utgör också (och det är ännu viktigare) den grundval på vilken halvöns nationella arbetarorganisationer samlar sig och på detta sätt skapar en förenad sektion av den internationella socialdemokratiska rörelsen.

* * *

Äran för att ha tagit initiativet för att ena Balkanländernas proletariat tillhör de socialdemokratiska partierna i Serbien och Bulgarien. Trots sin ungdom – om vi bortser från deras ideologiska förflutna och bara betraktar dem som arbetarorganisationer är båda två bara 7-8 år gamla – så har de gjort internationalen stora tjänster. Vid ett avgörande ögonblick efter annekteringen av Bosnien och Hercegovina, när alla serber greps av en törst efter hämnd, gick socialdemokraterna där djärvt mot den rådande trenden. Kamrat Kaclerovic, partiets enda deputerade i Skupstina, hade modet att slunga den bittra sanningen i ansiktet på både de rusiga nationalisterna och nyktra intrigmakarna. Partiets centrala organ, *Radnicke Novine*, lanserade en obeveklig kampanj mot den militära klickens ledare i Belgrad, furst George, som socialdemokraterna inom några dagar tvingade att avsäga sin rätt till tronen. Och denna taktik, att kombinera politisk realism med revolutionär tapperhet, stärkte partiet organisatoriskt och ökade dess politiska inflytande. Samma sak gäller de bulgariska socialdemokraterna, som kämpade kompromisslöst, först mot det patriotiska äventyr som förvandlade den

* Representerade vid denna kongress var Serbiens, Bulgariens, Rumäniens och Turkiets socialdemokratiska partier, Österrike-Ungerns jugoslaviska socialdemokratiska partier och den lilla gruppen socialdemokrater i Montenegro – L.T.

låtsade lydfursten till oberoende ”kung av Bulgarien”, och sedan mot att Ryssland la sig i konflikten mellan Turkiet och Bulgarien. Kampen mot den nypanslavistiska demagogen, med sina liberala gester men reaktionär in i mörket, är en viktig tjänst som både de serbiska och bulgariska socialdemokraterna har tillhandahållit. Det bulgariska partiet omvandlade den senaste partikongressen, som hölls 24-26 juli i år, till en inspirerande ”demonstration av pansocialism mot panslavism” genom att bjuda in representanter för de ryska, polska och serbiska socialdemokraterna till Sofia, representanter för proletariatet bland just de folk vars borgerliga representanter bara några veckor tidigare hycklade ett panslaviskt brödraskap i samma stad. Och även om Sofias ryskvänliga press visade sig vara så skamlig, dum och feg att den höll tyst om den socialdemokratiska kongressen, så talade den sistnämnda för sig själv tillräckligt våltaligt: gatudemonstrationen den 24 juli, där 3-4.000 arbetare deltog; gratulationstalen från utländska delegater vid kongressens öppna möte, som hölls på arbetarhögkvarterets gårdsplan inför många hundra gäster; den offentliga föreläsningen om den ryska revolutionen, som annonserades med röda affischer som sattes upp över hela staden; de högtidliga offentliga diskussionerna om Balkanproblemen, som inleddes med Blagoevs tal – allt detta fick den socialdemokratiska kongressen, trots den borgerliga pressens ansträngningar, att stå i centrum för allmänhetens intresse, och gjorde den till en djupt betydelsefull episod i det unga bulgariska partiet.

Jag har nämnt den borgerliga pressens konspiration av tystnad. Till detta vi lägga det faktum att den enda dagstidning som har mer eller mindre rätt att kalla sig socialistisk, *Kambana* (Klockan), nogsam höll tyst om den internationella demonstrationen mot panslavismen – inte så mycket av politiska som av fraktionella överväganden. Här måste några ord sägas om de fraktionella grupper som spelar en stor roll i den bulgariska socialdemokratiska rörelsen.

1903 splittrades det bulgariska partiet i två fraktioner: tesnjaker (”de smala”) under ledning av Blagoev, Kirkov, Rakovskij och Bakalov, och ”de breda”, under ledning av Yanko Sakazov och N Gabrovskij. Till skillnad från tesnjakerna, som upprätthöll den striktaste klassdisciplin, lutade den ”breda” fraktionen åt något som kallades ”ett indirekt förhållningssätt”, vilket betydde samarbete med borgerligt demokratiska element och revisionism på det teoretiska området. Båda partierna behöll det gamla förenade partiets namn, program och stadgar. 1905 skedde ytterligare en splittring bland tesnjakerna: under ledning av Bakalov och Charlakov bröt sig en grupp ”liberaler” loss, och anklagade Blagoevs anhängare, de ”konservativa”, för organisatorisk inskränkthet som fick till resultat att partiet isolerades från arbetarklassen och riskerade att förvandla det till ett ”hemligt förbund”. 1908 bröt sig ännu en grupp oliktankande loss från tesnjakerna, missnöjda med partiets konservatism, och uppmanade till enhet mellan alla socialistiska organisationer. Det var de så kallade ”progressiva”, under ledning av Iliev. Ett försök till allmänt enande misslyckades på grund av motstånd från tesnjakerna. Jämte och i opposition till dem bildades det som blev det ”förenade” partiet, bestående av ”de breda”, ”liberalerna” och de ”progressiva”. Det enda bandet mellan de två partierna är nu den häftiga polemiken som pågår mellan dem. Även om *Kambana* inte är något partiorgan, så är den icke desto mindre knuten till den ”förenade” partiet och fungerar i viss mån som halvofficiella talesperson. Det förklarar dess inställning till den demonstration mot slavofilismen som organiserades av tesnjakerna.

Karaktären på och utformningen av grupperna och splittringarna inom den bulgariska socialistiska rörelsen beror i grund och botten på landets politiska omognad: den svaga skiktningen av samhälls-

livet, den totala frånvaron av politiska traditioner, den proletära förtruppens otillräckliga oberoende och den radikala och socialistiska intelligentsians alltför stora antal. Intellectuella spelar en oproportionerligt stor roll i alla bulgariska partier, och den enda andliga tradition de besitter är socialismen. Det ”demokratiska” partiets grundare, Petko Karavelov (nu död), var på sin tid anhängare till Narodnaja Volja i Ryssland. Journalisterna och till och med alla borgerliga partiers ministrar genomgick en lärotid som socialister, om än bara för en kort period. Socialismen var deras politiska grundskola. För att praktisera den grundläggande kunskap de erhöll där gick de över till det andra lägret. Den del som förblev socialismen trogen längst var lärarna, både män och kvinnor, i folkskolorna. Tillsammans med landets kulturella underutveckling, gav dess behov av upplysning lärarnas arbete en missionerande, apostolisk karaktär, och fick dem att omfatta den mest radikala ideologin som fanns tillgänglig.

Således omfattar den bulgariska socialistiska rörelsen inte bara arbetarnas politiska och fackliga organisationer utan också en stor, dåligt definierad beståndsdel av socialistiska och halvsocialistiska intellektuella. Gränslinjerna mellan de borgerliga partierna är i sin tur ganska kaotiska, eller snarare så finns det inga sådana linjer. Den yttersta visdomen inom bulgarisk politik utgörs av demagogi: i jämförelse med det är korrupsion bara en teknisk detalj. Det är demagogi som erövrar hjärtan, parlamentsplatser och ministerportföljer. I detta politiska kaos, som närsomhelst är redo att ikläda sig bilden av en gudom stående vid rodret, innebär de socialistiska intellektuellas överdrivna dominans en fara för stora frestelser och korrupsion för det unga arbetarpartiet. Den proletära armén växer men är fortfarande svag: dess generalstab är för stor för den. Möjligheten för ledarna att utöva något direkt politiskt inflytande är begränsad på grund av den förhållandevis lilla armén. Och ändå är det, allmänt sett, väldigt lätt för var och en med minsta talang att spela en roll inom den bulgariska politiken! Det enda som krävs är att göra ett litet skutt åt ena sidan. I själva verket är inte ens ett sådant skutt obligatoriskt, eftersom den radikala intelligentsian i regnbågens alla nyanser utgör en naturlig bro som leder från en socialistisk ideologi till en borgerlig praktik.

Det ”indirekta förhållningssättet” har just till funktion att ge form åt denna de socialistiska intellektuellas strävan att springa före den historiska processen, och med hjälp av konstgjorda allianser ge socialdemokraterna ett inflytande som inte går att uppnå på basis av proletariatets nuvarande antal och organisationsgrad. Men i Bulgarien är det ”indirekta förhållningssättet”, det vill säga samarbete med borgerliga demokrater, farligare än på andra ställen: ty var börjar och slutar denna bulgariska ”demokrati”, detta fenomen som idag har väckts till liv som genom att slå med en stav mot en sten, men som imorgon kan skickas tillbaka till icke-varat? Dessutom är Demokraterna som har makten i Sofia – som igår var republikaner och konspiratörer – på inget sätt underlägsna de franska radikalerna vad gäller metoder för politisk korrupsion. Och nu ser vi hur den eller andra anhängaren av ”indirekt förhållningssätt”, tidigare ledare för lärarnas fackförening eller järnvägsarbetarnas fackförening, sitter på bekväma jobb i olika ”demokratiska” kontor.... Å andra sidan ger samma förhållanden också upphov till den motsatta faran, nämligen att arbetarklassens politiska parti förvandlas till ett socialistiskt seminarium.

Vi har sett att det bulgariska partiet har splittrats tre gånger, så att det nu finns två partier och även en fraktionell spricka i det ”förenade” partiet. Tesnjakerna betraktar bara dessa splittringar som en ”reningsprocess” av arbetarpartiet, för att bli av med småborgerliga intellektuella element. Men det går inte att skriva under på denna åsikt utan förbehåll, inte bara på grund av att intellektuella också

spelar en dominerande roll bland tesnjakerna, och inte bara för att det ”förenade” partiet, såvitt jag kan bedöma, innehåller många värdefulla socialistiska element, utan framförallt därför att vi inte kan bortse från den bulgariska arbetarrörelsens mest olyckliga drag, nämligen *splittringen i fackföreningarna* mellan tesnjakerna och det ”förenade” partiet.

Avslutningsvis kommer här en övergripande granskning av tesnjakernas organisation och aktivitet. Jag deltog på deras partikongress* som representant för de ryska socialdemokraterna. Partiets väl-talige sekreterare, talangfulle agitator och redaktör för partiets tidning *Rabotnitjeskij Vestnik*, och även partikassör, den oförtröttlige Georg Kirkov, gav i ett fem timmar långt tal till kongressen en uttömmande bild av partiets liv och arbete. Under det senaste året omfattade det 56 lokala organisationer och grupper med 2.126 medlemmar, varav 1.519 arbetare. Anslutna till partiet var dessutom de socialdemokratiska lärarnas organisation, med 851 medlemmar; kommunalanställdas organisation, med 250 medlemmar; fyra socialdemokratiska studentgrupper, med 52 medlemmar; 12 självstudiegrupper av arbetare, med 325 medlemmar; och 14 klubbar för unga arbetare, med 420 medlemmar. Kirkov var ledsn att behöva rapportera att partiets medlemskap bara hade ökat med 12% under det senaste året. På grund av det ytterst strikta urval som lokalorganisationerna gör, ligger det alltid under medlemsantalet i fackföreningsfederationen, som andligen och organisatoriskt är knuten till partiet. Denna fackföreningsgrupp omfattar idag 13 centraliserade fackföreningar med 172 lokalavdelningar och 4.600 medlemmar. Den har ökat sitt medlemsantal med 1.200 sedan förra året. Under det senaste året har fackföreningsgruppen använt 15.000 leva (francs) på strejkbehov och betalat ut 10.000 leva i understöd. Antalet fackliga publikationer är nu 12. Kirkov beskrev partiets agitatoriska och förlagsverksamhet med en känsla av berättigad tillfredsställelse. Under det senaste året har det hållit 917 öppna möten, med deltagande av 154.675 personer, utfärdat 647 appeller i 158.896 exemplar, och spridit 18.896 exemplar av 157 broschyrer. Första maj 1910 engagerade nästan 14.000 arbetare. Partiets och de förenade fackföreningarnas centralorgan, *Rabotnitjeskij Vestnik*, som kommer ut tre gånger i veckan, slutade sitt 13:e år med 3.214 prenumeranter. Partiets månadstidning, *Novo Vreme*, som redigeras av partiets ”åldersman” Blagoev, partiets grundare och bulgarisk marxistisk teoretiker, hade i slutet av sitt trettonde år 1.275 prenumeranter. Partiets tryckeri är dess stolthet: omsättningen ökade från 124.000 francs 1909 till 422.000 år 1910. Under det senaste året producerade tryckeriet 16 böcker och broschyrer, inklusive Engels’ *Familjens ursprung*, Kautskys *Vägen till makt*, Engels’ *Ludwig Feuerbach*, Parvus’ *Socialdemokrati och parlamentarism* och Kautskys *Marx och hans plats i historien*, var och en i 2.000 exemplar; Bebels *Från mitt liv*, i en upplaga på 3.000, och slutligen första bandet av *Kapitalet*, översatt av Blagoev, av vilket 1.700 har beställts före publiceringen. Nästan samtidigt kom det också ut en andra upplaga av *Kapitalet*, översatt av Bakalov. Med sina stora revolutionära traditioner och sina ojämförbara talare och parlamentariker, har vårt parti i Frankrike all anledning att titta med avund på den fantastiska skolningsverksamhet som det bulgariska partiet genomför i ett land med låg kulturell nivå och knappt fem miljoner invånare.

* * *

Det förtjänar att nämnas att det bulgariska partiet alltid har påverkats av det ryska partiet. Hur starkt detta inflytande är har vi ryssar inte ens avlägset någon aning om. Inte bara den 95 år gamle Blagoev, som studerade vid ett rysk universitet och arresterades 1885 i St Petersburg för att ha

---

* 1910 – L.T.

organiserat arbetarcirklar och ha hjälp till att starta tidningen *Rabotjij*; inte bara 45-åringen Kirkov, som gick på gymnasiet i Nikolajev och redan vid den tiden drogs med i Narodnaja Voljas kretsar; utan hela den unga bulgariska socialdemokratiska intelligentsian är helt igenom ”russifierad”, och jämte intelligentsian också proletariatets avancerade skikt. De följde vår teoretiska strid med ”ekonomisterna” och sedan splittringen mellan bolsjeviker och mensjeviker. *Iskra* är ett lika levande begrepp för dem som för oss – eller för att inte överdriva, som *Die Neue Zeit* är för serberna. De bulgariska arbetarna sjunger ryska revolutionära sånger, och i bulgariska politiska artiklar stöter man ständigt på vårt eget partis språkbruk.

L Trotskij och K Kabaktjiev

Skiss av Bulgariens politiska liv

Balkanfrågan och socialdemokratin

I slutet av juni [1910] hölls den andra ”allslaviska” kongressen i Bulgariens huvudstad Sofia.¹ Betydelsen av denna händelse kan sammanfattas så här: politiskt bankrutta från diverse slaviska länder samlades för att förkunna sin bankrutt till resten av världen.

Vid möten i St Petersburg och sedan vid Pragkongressen 1908 tog den nya ”panslavistiska” rörelsen plats på scenen till ljudet av trummor och trumpeter: den tog på sig att försona polacker och ryssar, rutener och polacker, serber och bulgarer, att få slut på friktioner och fiendskap mellan de borgerliga klasserna i alla de slaviska nationerna och sätta den nya slaviskheten på en grundval av frihet, jämlikhet och broderskap. Sedan dess har två år gått, och man tvingades rapportera mycket dåliga resultat till kongressen i Sofia. Under denna period lyckades alla motsättningar inom slaviskheten bli exempellöst intensiva. I det ”slaviska” Ryssland satte kontrarevolutionen förföljelser av polacker och ukrainare på dagordningen: den nya *zemstvon* i väst och planerna att isolera distriktet Chelm är den konstitutionella tsarismens slutgiltiga ord om politiken i Polen.² I Galicien ledde den polska aristokratin och borgarklassens förtryck av den rutenska nationaliteten, nästan dagen innan kongressen i Sofia, till blodiga strider innanför Lvov-universitetets väggar.³ Relationerna mellan

-
- 1 Den andra allslaviska kongressen hölls i Sofia i juli 1910 (i texten står juni eftersom Ryssland fortfarande använde den gamla [gregorianska] kalendern). Den hade förberetts av St Petersburg-konferensen för Interlaviska verkställande kommittén som hade inrättats av den första allslaviska kongressen (se not 12, kapitel 1). Eftersom den ryska delegationen till överväldigande delen utgjordes av anhängare till de Svarta hundra (extrema reaktionärer och anti-semiter) som grevarna Bobrinskij och Tjerep-Spriridovitj, vägrade ”progressiva” ryska, såväl som polska, panslaviska anhängare att delta. I Bulgarien organiserade en speciell protestkommitté möten mot kongressen. Bland de som stödde protestorganisationen fanns Christian Rakovskij och de berömda bulgariske författarna Petko Todorov och Pentjo Slavejkov. Den bulgariska socialistiska tidningen *Rabotnitjeskij Vestnik* hälsade kongressens öppnande med en artikel med rubriken ”Rysk despotism bakom nyslavismens mask”. Kongressen undvek konkreta frågor och begränsade sig till dundrande deklamationer om ”slavisk enhet”.
  - 2 *Zemstvoer* var lokala regeringsorgan som infördes i det tsaristiska Ryssland 1864. De dominerades av adeln och hade bara ytterst begränsad makt. Den nya *zemstvon* i väst syftar på premiärminister P A Stolypins plan på att inskränka icke ryssars – främst polackers – rättigheter i Rysslands sex provinser i väst. Det fanns också ett förslag om att ta bort östra delen av distriktet Lublin och Siedlice från de västra provinsernas jurisdiktion och skapa ett ”oberoende Chelm-distrikt” under Kievs generalguvernör. Målet var att skydda de ryska invånarna i dessa distrikt från ”latinisering” och ”poloniserande” inflytande. För att uppnå detta mål förnekades distriktets polacker och judar rätten att använda sina språk vid rättsprocesser och i skolor, förbjöds köpa mark, och så vidare. En modifierad version av lagförslaget, som först lades fram 1909, blev lag 1912.
  - 3 Rutenerna bodde i västra Ukraina, som innefattade Galicien, Bukovina och det karpatiska Ukraina. Den rutenska Uniate-kyrkan var knuten till den romersk-katolska kyrkan, medan den ryska ortodoxa kyrkan (i östra Ukraina) var ansluten till grekiskt ortodoxa kyrkan. I Lvov, som låg i det av Österrike styrda Galicien, krävde de rutenska

Bulgarien och Serbien hade inte försämrats under denna period, men de hade förvisso inte förbättrats. Med tanke på dessa fakta lät talen som hölls i Sofia om solidariteten mellan alla slaver inte ens hycklande, så öppen var den ömsesidiga fientligheten och skamlösa oförskämdheten som uttrycktes i dem. Kadeterna, som fram till nyligen hade lett den allslaviska kören, drog sig tillbaka i bestörtning och förvirring, och lämnade plats åt tsarismens mer direkta och omedelbara tjänare. Miljukov och Maklakov stannade hemma. Gutjkov, greve Bobrinskij och Tjerep-Spiridovitj deltog som Rysslands representanter. Ungtjeckernas ledare, Kramar, larmade om att försöka förbättra marknaden för tjeckiska industriprodukter på Balkan. Alla känsliga frågor – om Polen, Ukraina, sydslaverna, Balkan – tystades ner efter en ömsesidig överenskommelse: det var behändigare för alla deltagarna i den allslaviska komedin.

Men utanför kongressen, på Sofias gator och torg, presenterades den internationella politikens alla frågor, och först och främst Balkanfrågan, klart, öppet och ärligt av de bulgariska socialdemokraterna.

Vid ett massmöte som genomfördes av Blagoev och Kirkov den 20 juni, innan den slaviska kongressen samlades, antogs en resolution som slet masken av spekulanterna i panslavism. De bulgariska socialdemokraterna nöjde sig inte med det, utan bjöd in representanter för de slaviska socialdemokratiska partierna till sin årliga kongress i början av juli, för att på ett slående sätt visa massorna på Balkan att det finns två Bulgarien, två Serbien, två Ryssland – i samtliga fallen ett reaktionärt dynastiskt land och ett revolutionärt proletärt. På detta sätt förvandlades det bulgariska arbetarpartiets vanliga kongress till en lysande demonstration av proletariatets internationella solidaritet, som inte bara uttrycktes i innerliga ovationer och ömsesidiga hälsningar, utan framförallt i det faktum att delegaterna från alla de partier som fanns representerade i Sofia – det bulgariska, serbiska, ryska, tjeckiska och rutenska – utgick från samma förutsättningar och kom fram till samma slutsatser när de beslutade hur Balkanfrågan (Östfrågan) ska lösas.

Två sidor måste urskiljas i det som kallas Östfrågan: för det första är det frågan om förhållandena mellan länderna och staterna på Balkanhalvön, för det andra är det frågan om de europeiska kapitalistländernas motstridiga intressen och intriger på Balkan. Dessa två frågor är inte alls identiska. Tvärtom: den verkliga lösningen på den rena Balkanfrågan går helt mot de europeiska dynastiernas och börsernas intressen.

Balkanhalvön är ungefär lika stor som Tyskland men har bara en tredjedel så många invånare (22 miljoner), är uppdelad i 6 självständiga stater: Grekland, Turkiet, Rumänien, Bulgarien, Serbien och Montenegro, tillsammans med de österrikiskt-ungerska provinserna Dalmatien, Bosnien och Hercegovina. I de 6 självständiga staterna, som var och en har sin egen dynasti, armé, valuta och tullsystem, bor många nationer och raser, uppdelade i olika delar: greker, turkar, rumäner, bulgarer, serber, albaner, judar, armenier, romer.... Gränserna mellan dvärgstaterna på Balkanhalvön drogs inte upp utifrån nationella förhållanden eller nationella krav utan som ett resultat av krig, diplomatiska intriger och dynastiska intressen. Stormakterna – i första hand Ryssland och Österrike – har alltid haft direkta intressen av att ställa folken och staterna på Balkan mot varandra, för att sedan, efter att de har försvagat varandra, underkasta dem deras ekonomiska och politiska inflytande. Smådynastierna som härskar i Balkanhalvöns ”smådelar” har fungerat som och fortsätter att fungera

---

studenterna ett separat universitet. Med stöd från Österrike-Ungerns myndigheter förde de polska studenterna en blodig strid mot dem, där en student dödades och flera sårades.

som hävstänger för Europas diplomatiska intriger. Och hela denna mekanism, som grundar sig på våld och svek, utgör en tung börda på Balkans folk, och håller tillbaka deras ekonomiska och kulturella utveckling. Således är serberna med tvång uppdelade mellan fem stater: de utgör ett litet "kungadöme" och ett pyttelitet "furstendöme", nämligen Serbien och Montenegro, som skiljs åt av *sancaken* Novibazar, som trots att den bebos av serber tillhör Turkiet; många serber bor i de makedonska distrikt som är underställda Turkiet; slutligen finns en stor del av serberna inom Österrike-Ungerns gränser. En liknade bild erbjuds av alla andra nationaliteter på Balkan. Denna halvö är frikostigt försedd av naturen men är sanslöst uppsplittrad i småbitar. Folk och varor som rör sig på den stöter ständigt på statsgränsernas taggiga häckar, och denna uppdelning av nationer och stater i många remsor gör det omöjligt att bilda en enda Balkanmarknad, som skulle kunna utgöra grunden för en mäktig utveckling av Balkans industri och kultur. Ovanpå allt detta finns den förlamande militarismen som har uppstått för att hålla Balkan uppsplittrad, och har orsakat faran för krig som är ödesdigra för halvöns ekonomiska utveckling – krig mellan Grekland och Turkiet, Turkiet och Bulgarien, Rumänien och Grekland, Bulgarien och Serbien....

Den enda utvägen ur Balkanlivets nationella och statliga kaos och blodiga förvirring är en union mellan halvöns alla folk i en enda ekonomisk och politisk enhet, på basis av nationellt oberoende för de ingående delarna. Bara inom ramen för en enda Balkanstat kan Makedoniens, *sancakens*, Serbiens och Montenegros serber förenas i ett enda nationellt-kulturellt samhälle, och på samma gång komma i åtnjutande av fördelarna med en gemensam marknad för Balkan. Bara de förenade folken på Balkan kan avvisa tsarismens och den europeiska imperialismens skamliga anspråk.

Balkanhalvöns statliga enhet kan uppnås på två sätt: antingen uppifrån, genom att utvidga någon av staterna på Balkan, oavsett vilken som visar sig vara starkast, på bekostnad av de svagare – det är en väg av utrotningskrig och förtryck av svaga nationer, en väg som befäster monarkin och militarismen, eller underifrån, genom att folken själva går samman – det är revolutionens väg, den väg som innebär att Balkandynastierna störtas och Förbundsrepubliken Balkans fana vecklas ut.

Den politik som följs av var och en av dessa små Balkanmonarkier, med sina ministrar och härskande partier, har som uppgivet mål att förena större delen av Balkanhalvön under en kung. Parollerna för denna politik är "Storbulgarien", "Storserbien", "Storgrekland". Men i själva verket tar ingen dessa paroller på allvar. De är halvofficiella lögnar som förs fram för att bli populära inom folket. Balkandynastierna installerades på ett konstgjort sätt av den europeiska diplomatin, och de saknar all sorts rötter i historien och är alltför obetydliga och osäkra på tronen för att våga sig på en "bred" politik som Bismarck när han enade Tyskland med blod och järn. Första bästa verkliga chock kan för gott sopa bort Karageorgevitj, Coburg och Balkans övriga krönta lilleputtar. Precis som i alla länder där den kapitalistiska utvecklingen har kommit sent är borgarklassen på Balkan politiskt improduktiv, feg, talanglös och helt igenom eländig och chauvinistisk. Det ligger helt bortom dess makt att ta på sig att förena Balkan. Bondemassorna är alltför skingrade, okunniga och ointresserade av politik för att man kan vänta sig politiska initiativ från dem. Följaktligen faller uppgiften att skapa normala förhållanden för en nationell och statlig existens på Balkan med all sin tyngd på Balkanproletariatets axlar. Denna klass är ännu till antalet liten, ty kapitalismen på Balkan är överallt bara i sin linda. Men varje steg framåt på den ekonomiska utvecklingen, varje ytterligare mil järnväg, varje ny fabrikk skorsten som reser sig på Balkan, ökar och samlar den revolutionära klassens led. Främmande för all sorts kyrklig och monarkistisk vidskepelse och alla borgerligt-

demokratiska och nationalistiska fördomar, utnyttjar det unga, med energi och entusiasm fyllda, Balkanproletariatet sina äldre bröders erfarenheter i Europa under sina första steg på sin historiska väg. De socialdemokratiska partierna i Bulgarien och Serbien, arbetarrörelsens mognaste representanter på Balkan, kämpar outtröttligt på två fronter: mot sina egna dynastiskt chauvinistiska klickar och mot tsarismens och de europeiska börsernas imperialistiska planer. En förbundsrepublik på Balkan som det positiva programmet för denna kamp, har blivit hela Balkanproletariatets fana, utan åtskillnad vad gäller ras, nationalitet eller statliga gränser.

Den Balkankonferens som hölls i Belgrad förra vintern, och där representanter för de serbiska, bulgariska och rumänska socialdemokratiska partierna, för socialdemokratiska grupper i Makedonien, Turkiet och Montenegro,* och även serbiska socialdemokratiska proletärer från Österrike-Ungerns södra provinser deltog, utarbetade de allmänna principerna för proletariatets Balkanpolitik, som är inriktad på att avskaffa separatism och militarism på Balkan, nationella konflikter och utländskt förtryck. Den andra Balkankonferensen, som ska hållas i vinter, kommer att ha till uppgift att skapa nära organisatoriska band och peka ut vilka former som gemensamma politiska aktioner mellan alla socialdemokratiska partier på Balkan ska få.

På detta sätt reser sig framför våra ögon, ur kaoset och mörkret på Balkan, en förenad sektion i den Socialistiska internationalen.

Detta faktum är ytterst viktigt för Rysslands arbetare. Från och med nu kommer inte ett enda av tsarismens försök att lägga sig i på den sedan lång tid lidande halvön att äga rum utan ett bestämt motstånd från socialdemokratien på Balkan. Mot de borgerliga partiernas lögn om ett slaviskt brödraskap, och mot anklagelserna mot oss för att förråda Balkanslavernas intressen, kan vi nu ställa ett obestridligt faktum: proletariatet på Balkan är inte med dem utan med oss. Tillsammans med oss kämpar de mot tsarismen, som nu, efter det rysk-japanska fördraget, har befriat sina tjuvaktiga händer för att genomföra plundringar i Persien och intriger på Balkan. Tillsammans med oss har det förklarats ett skoningslöst krig mot panslavismen, både den grova asiatiska varianten och den liberala kadetvarianten.

Den historiska garantin för Balkans självständighet och Rysslands frihet är det revolutionära samarbetet mellan arbetarna i St Petersburg och Warszawa och arbetarna i Belgrad och Sofia.

Pravda, nr 15

1 (14) augusti 1910

Från den bulgariska kongressen

Det bulgariska socialdemokratiska partiet – eller snarare den del av det som är känd som tesnjaker – beslutade i år att omvandla sin vanliga kongress till en demonstration av pansocialism mot panslavism. För detta syfte bjöd det bulgariska partiets centralkommitté in representanter från de socialdemokratiska partierna i Ryssland, Polen, Serbien, samt tjecker och rutener till Sofia – kort sagt alla de nationer vars borgarklasser, splittrade av fientlighet och avundsjuka, två eller tre veckor tidigare i samma stad hade spelat upp komedin om brödraskap bland alla slaver.... Tyvärr kunde inte alla inbjudna partier svara på den brinnande appellen från Sofia. Efter en gatudemonstration den 11 juni,

---

* De grekiska socialdemokraterna skickade ett hälsningstelegram – L.T.

dagen då kongressen öppnade, där 3-4.000 arbetare deltog, lyssnade proletariatet från [Sofia]* på hälsningar från de serbiska (L Lapcevic och D Tucivic), tjeckiska (B Smeral), rutenska (V Levinskij) och ryska socialdemokraterna (L Trotskij). Kongressens sammanträden hölls utomhus, på arbetarhögkvarterets gårdsplan, där det utöver de 75 delegaterna och 10 medlemmarna i centralkommittén fanns inte mindre än 500 besökare närvarande. Hela gårdsplanen var dekorerad med röda fanor och små flaggor. På delegaternas märken fanns en bild av Marx och Bebel, omgivna av en röd båge. Marx och Bebel! Ända från början var detta ett yttre tecken på den tacksamhet som de slaviska socialisterna känner som elever mot sina stora tyska lärare en viktig protest mot de "allslaviska" chauvinisternas tyskfiendliga agitation. Det är svårt att förmedla den entusiasm med vilken de bulgariska arbetarna tog emot de utländska partiernas representanter och lyssnade till deras tal. Stormande applåder, ändlösa ovationer! ... Bulgarerna hade lättast att förstå talen på ryska och serbiska, och mycket mindre bra de tal som hölls på ukrainska och tjeckiska. Det bulgariska språket ligger i allmänhet mycket nära ryskan, och dessutom måste vi komma ihåg att de bulgariska socialdemokraterna har uppfostrats i den ryska marxistiska litteraturen. Inte bara "farfar" Blagoev, grundare av det bulgariska och medgrundare av den ryska socialdemokratin,[§] inte bara Georg Kirkov, som gick på läroverket i Nikolajev och redan på den tiden rörde sig i Narodnaja Voljas kretsar, utan också den bulgariska revolutionära intelligentsians yngre generation, som studerade på schweiziska universitet och där genomgick den ryska marxistiska skolan under direkt vägledning av Plechanov eller hans närmaste elever. Trots att Bulgariens mest utvecklade arbetare aldrig har lämnat landet, så följer de den ryska partilitteraturen och förstår det ryska språket. Vi måste medge att bulgarerna sjunger ryska revolutionära sånger bättre än vi ryssar. Partiets förlag i Sofia har i sin *Sångbok* tryckt texterna till de mest populära ryska revolutionära sångerna.

De två timmar långa tal som den ryska delegaten höll om revolutionen i Ryssland (talet stenograferades och ska ges ut på bulgariska som en broschyr) föregicks av att *Marseljäsen* sjöngs på ryska, liksom *Vi zjertvoju pali* [Ni gjorde ett offer].[±] Kort sagt kan man utan överdrift säga att den bulgariska rörelsen, vad gäller sina teorier, bara är en gren till den ryska rörelsen. Det visar sig tyvärr också i negativa fenomen: precis som de ryska socialdemokraterna är bulgarerna splittrade i två fraktioner som inte har några andra band förutom den hårda kampen mellan varandra.

Till synes är tesnjakerna, eller "de konservativa" som leds av den bulgariska marxismens grundare och respekterade teoretiker, Blagoev, rörelsens starkaste del. De har en stark, centraliserad organisation och ett partiförlag som är väl utrustat med både idéer och ekonomiska resurser. Men den andra sidan anklagar dem för organisatorisk konservatism och för att koncentrera all sin uppmärksamhet på socialistisk propaganda i små grupper, till förfång för politisk agitation och aktioner. Tesnjakernas motståndare är inte någon ideologiskt homogen grupp. Till höger står de så kallade "breda", under ledning av Sakazov, som lutar åt gemensamma aktioner med de borgerliga demokraternas vänster, som nu har makten i Bulgarien. Mer till vänster står Bakalovs och Charlakovs anhängare, som bara skiljer sig från tesnjakerna genom sina åsikter i organisatoriska och tekniska frågor. 1908 bildade Sakazovs, Bakalovs och Charlakovs likatänkare en enda organisation som kallades det "förenade" partiet. Tesnjakerna vägrade ansluta sig till dem, och vägrar fortfarande göra det, och intar ståndpunkten att det "förenade" partiet bara är borgerliga demokrater med socialistiska färger,

* I engelska texten står "Belgrade", vilket är orimligt då kongressen hölls i Bulgarien – öa.

§ 1885 arresterades Blagoev i St Petersburg för att ha organiserat arbetarcirklar och hjälpt till att ge ut tidningen *Rabotij* – L.T.

± En sång som traditionellt sjöngs vid begravningar av revolutionärer i Ryssland – engelska redaktören kommentar.

som bara kan bidra till att demoralisera den proletära kampen. Vi kan inte här göra en detaljerad genomgång av förhållandena mellan de bulgariska fraktionerna. Jag ska bara tillägga att den olyckligaste aspekten är splittringen av fackföreningarna, som i Bulgarien har nära band till partiet.

Men för att återvända till tesnjakernas kongress. I ett fem timmar långt tal – bulgariska talare slår en inte bara med häpnad genom sin passionerade vältalighet utan också genom sin outtröttlighet – gjorde partisekreterare Kirkov en uttömmande genomgång av partiets liv undre det senaste året. Medlemsantalet i den politiska organisationen har ökat från 1.870 till 2.286. Den fackliga organisationen uppgår nu till 4.600 medlemmar mot 3.424 förra året. För att kunna uppskatta dessa och följande siffror ska vi komma ihåg att Bulgariens totala befolkning inte överstiger 4½ miljon, och att två parallella organisationer konkurrerar på detta lilla område! Under det granskade året höll partiet 623 offentliga möten, där 117.425 personer deltog, och spred 117.920 exemplar av sina tillkännagivanden och 15.005 broschyrer. Partiets centrala organ, *Rabotnitjeskij Vestnik*, kommer ut tre gånger i veckan med en upplaga på 3.500 och den teoretiska månadstidskriften *Novo Vreme* har en upplaga på 1.500. Båda publikationerna går med klar vinst. På det hela taget är tesnjakernas förlagsverksamhet deras stolthet. Under det undersökta året gav de bland många andra broschyrer ut Engels' *Familjens ursprung*, Kautskys *Vägen till makt*, Engels' *Ludwig Feuerbach*, Parvus' *Socialdemokratin och parlamentarismen* och Kautskys *Marx och hans plats i historien*, var och en i 2.000 exemplar, sedan Bebels *Ur mitt liv* i 3.000 exemplar, och slutligen, en månad innan kongressen, *Kapitalets* första band, i översättning av Blagoev, i 2.500 exemplar, varav 1.700 redan hade reserverats genom ett tidigare abonnemang. Till detta måste vi lägga att samtidigt som Blagoevs översättning av *Kapitalet* kom ut publicerades också en annan, av Bakalov!

De avancerade arbetarna i Bulgarien har, tillsammans med de unga bulgariska intellektuella, en ädel lidelse för kunskap. På grund av sitt lands övergripande kulturella underutveckling, omvandlas det arbete som folkets lärare utför till ett uppdrag, en mission. Det tvingar lärarna att anamma den mest beslutsamma ideologin och gå med i det mest extrema partiet. Av lärarnas två organisationer är den ena, med 800 medlemmar, direkt knuten till tesnjakerna, medan den andra, med 3.000 medlemmar, är under de förenade socialisternas inflytande. Helt i överensstämmelse med kapitalismens underutveckling spelar intelligentsian en oproportionerligt stor roll i den bulgariska arbetarrörelsen. Den för in en ideologisk glöd i de *proletära leden*, en intensiv längtan efter socialistisk kunskap, men tillsammans med detta också sina typiska negativa särdrag – å ena sidan en strävan att till varje pris spela en politisk roll, vilket *när den proletära basen är otillräcklig* leder till farliga samarbeten och opportunistisk vacklan, och å den andra fanatism och dogmatisk oförsonlighet, som leder till evinnerliga splittringar och utbrytningar. Dessa fenomen måste betraktas som barnsjukdomar. Den enda radikala boten för dem är att kapitalismen utvecklas och leder till en djupare samhällsskiktning och att proletariatet blir politiskt mer självständigt. Och i denna fråga kan vi vara lugna: trots alla de hinder som Balkanhalvöns statliga och nationella splittringar ställer upp, kommer kapitalismen – dessutom i sina allra modernaste former – förvisso att betvinga Främre Orienten. Den byggfeber som delegaterna kunde se i Sofia visar att ett industriellt uppsving är på väg, och precis som i Ryssland på 1890-talet kan detta i ett slag lyfta den socialdemokratiska rörelsen till höga höjder.

Vad gäller kongressens arbete, ska jag trots brist på utrymme bara nämna kamrat Kolarovs sex timmar (!) långa utmärkta tal, som ägnades den allmänna politiska situationen i Bulgarien, Blagoevs mycket lärorika tal om Balkanfrågan, vars slutsats var för en förbundsrepublik på Balkan baserad på

nationellt självstyre – och slutligen den kraftfulla protestresolutionen mot virrpannorna i St Petersburgs våld mot Finland.

Besökarna tog med sig en fast övertygelse från Sofia att socialismens sak är i trygga händer där.

Pravda nr 15

1 (14) augusti 1910

3. Den bulgariska demokratin mysterium

I ett underutvecklat land

Det är värt att besöka Bulgarien om så bara för att se hur relativa våra politiska begrepp är. Formellt härskar det demokrati här. Överhögheten tillhör folket, folket väljer parlament på grundval av allmän rösträtt, regeringen är ansvarig inför parlamentet för allt den gör. Men om vi undersöker den bulgariska demokratin s mekanismer upptäcker vi utan svårighet att det finns mycket betydande drag av absolutism i dem. När jag för tre år sedan* hade tillfälle att besöka Sofia, satt Demokratiska partiet vid makten, efter att 1908 ha tagit över efter Stambulovs parti. Denna förändring hade ägt rum på följande sätt. Folkförsamlingen med 175 deputerade innehöll omkring 150 stambuloviter och ett halvt dussin demokrater. I nästa val, som organiserades av den demokratiska regeringen, krossades stambuloviterna fullständigt, och inte ens dess ledare lyckades komma in i parlamentet. Demokratiska partiet vann 166 parlamentsplatser. På våren 1911 gav kung Ferdinand makten till en koalitionsregering bestående av representanter från Folkets parti och det Progressivt-liberala partiet (tsankovisterna). Dessförinnan hade Folkets parti bara haft tre parlamentsplatser i den demokratiskt valda nationella församlingen, och tsankovisterna exakt en. Koalitionsregeringen, som leddes av Geshov, upplöste församlingen och organiserade nya val, och resultatet blev att 80 medlemmar från Folkets parti och 79 tsankovister triumferande kom med i parlamentet. Av den Demokratiska majoriteten återstod bara fyra, nästan samtliga tidigare ministrar. Demokraterna led samma öde som de tre år tidigare hade utsatt stambuloviterna för, precis som när de sistnämnda 1903 hade avsatt situationens tidigare herrar. Och så vidare i all oändlighet.... Dessa parlamentariska katastrofer är det enda konstanta draget i Bulgariens partiliv.

Ur formell synvinkel går det till så här. Folket väljer sina deputerade, som uttrycker folkets suveräna vilja. Regeringen genomför denna vilja. I enlighet med den välkända engelska formuleringen så härskar monarken, men han styr inte. Men om vi tittar förbi de demokratiska formernas yta in till det politiska livets levande vävnader, framstår saker och ting på ett helt annat sätt. Monarken ger makten till den speciella grupp som enligt hans uppfattning för tillfället bäst svarar mot behoven. Denna grupp ger sedan, med hjälp av "demokratiska" val, nästan undantagslöst majoriteten till sitt eget parti. Den nya parlamentsmajoriteten stöder regeringen som har skapat den, vilket som vi har sett är den politiska grupp som monarken har givit makten. Det är inte svårt att se den enorma roll som monarkens personliga vilja spelar i denna regeringsmekanism, i förhållande till vilken de konstitutionella demokratiska formerna inte så mycket är en begränsning eller ett hinder som en flexibel och lydiga apparat.

Regeringen är ansvarig inför parlamentet, men är i själva verket den som skapar parlamentsmajoriteten. Monarken som härskar men inte styr är i själva verket den som skapar regeringen.

Monarkister på hösta nivå kommer att säga att monarken bara förutser folkets vilja, det vill säga han avgör sin handlingslinje utifrån politiska förändringar, och bestämmer på så sätt sin politik före händelserna.

Regimens motståndare kommer att säga motsatsen: monarken förutser inte nationens vilja, han

---

* 1909 – L.T.

avgör den på förhand – med andra ord formar han den i linje med sina personliga val, med hjälp av statsapparaten, det vill säga armén av ämbetsmän.

Den första förklaringen ska naturligtvis avfärdas rakt av. Om det vore så lätt att förutse folkets vilja, och göra det med så ofelbar exakthet, vad är det då för mening med det parlamentariska systemets komplicerade mekanismer? Det vore mycket enklare att återgå till det mystiska ”förutseende” som absolutismen i sin rena form tillhandahöll. Men den andra förklaringen är också helt otillräcklig. Den inskränker landets politiska liv, partiernas kamp och tronföljd under tre decennier, eller i alla fall under kung Ferdinands 25 år som härskare, till personliga infall och polisintriger. Det är, mildt sagt, osannolikt.

Om vi försöker tränga in till denna process’ inre funktionssätt, så ser vi de politiska partiernas kamp och följd i ett helt annat ljus.

Det finns inte mindre än tio politiska partier i Bulgarien. Om vi bortser från det socialdemokratiska partiet, som är splittrat i två fraktioner, får vi förgäves leta efter några principiella skillnader mellan alla de andra partiernas politiska praktik, speciellt under de senaste tio åren. Det finns två skäl till det, och de är nära förknippade: Bulgariens sena historiska utveckling och den svaga samhällseliga skiktningen.

Precis som alla andra underutvecklade länder är Bulgarien oförmöget att skapa nya politiska och kulturella former med hjälp av en fri kamp mellan landets egna inre krafter: man tvingas införliva de färdiga kulturella produkter som den europeiska civilisationen har utvecklat under sin historia. Oavsett om en del härskande grupper vill det eller inte, är Bulgarien tvunget att snabbt bygga järnvägar och järnvägsbroar och förnya arméns utrustning, och det betyder att ta lån. För att införa en lämplig bokföring av dessa krävs det parlamentariska former. De europeiska politiska programmen efterliknas, befolkningens proletarisering underlättas, vilket innebär att en social lagstiftning måste införas, och så vidare, och så vidare. Det är samma sak på alla andra områden. Den bulgariska litteraturen saknar traditioner och har inte lyckats utveckla sin egen inre kontinuitet. Den har tvingats underordna sitt ofärdiga innehåll under moderna och nutida former som har skapats vid helt andra kulturella höjdpunkter.

Givetvis är även gamla länders utveckling objektivt betingad till sitt innehåll och sina former. Men där är de historiska betingelserna interna. De visar sig i ett ”fritt” samspel mellan nationella krafter – klasser, partier, grupper, individer – som bygger allt nyare former av det kulturella material som de har ärvt.

Vad gäller underutvecklade länder styrs inte förändringen av de politiska och kulturella formerna av den inre utvecklingens fria logik utan av ett direkt tryck utifrån, som kommer till stånd på en massa olika sätt, från det oförutsebara inflytandet från tankar som uppstår ur skillnader i kulturell nivå till väpnade tvångsåtgärder.

Under sin rörelse genom historien ska ett underutvecklat land inte jämföras med ett skepp som skär sin egen väg genom vågorna, utan med en pråm som dras efter en ångbåt. Ångbåtens kapten måste ta initiativet för att välja en kurs, medan den som har befälet på pråmen är bunden till händer och fötter.

Oavsett hur de ministerier som styr Bulgarien (och det gäller också partierna som står bakom dem)

kan skilja sig från varandra vad gäller program, traditioner och personliga kvalitéer, så befinner de sig alla i prämkaptenens ställning, en präm som den europeiska ångbåten drar med en stark kabel längs en förutbestämd kurs.

I sina artiklar om Balkanfrågan, som Marx skrev för 60 år sedan, förutsåg han att det politiskt rasmässiga inflytande som Ryssland hade över slaverna på Balkan alltmer skulle minskas av den europeiska kulturens okuvliga effekter:

I själva verket kan man säga, att ju mer Servia och den serviska nationaliteten har befast sig, desto mer har Rysslands direkta inflytande över de turkiska slaverna hamnat i bakgrunden. För att Servia ska kunna behålla sin särskilda ställning som en kristen stat har den tvingats låna sina politiska institutioner, sina skolor, sina vetenskapliga kunskaper, sina industriella utrustning från västra Europa. Och det förklarar avvikelserna att Servia, trots Rysslands beskydd, ända sedan sin frigörelse har utgjort en konstitutionell monarki.¹

Det som sägs här gäller i ännu högre grad för Bulgarien. Landets bristande självständighet i kulturella frågor hänger samman med dess oberoende inom utrikespolitiken, som inte beror på ett rasmässigt släktskap utan på svaghet. När Bulgarien, som en liten ”makt”, kämpar för sin plats på Balkan, har hon tvingats anpassa sin politik till den ena eller andra av stormakterna. Den bulgariska utrikespolitikens självständighet har i huvudsak bestått av ett ständigt manövrerande mellan dessa maktens motsatta intressen och aptit. Om man ska följa en ryskvänlig eller österrikevänlig politik; om man ska sträcka ut en vänskaplig hand till Turkiet eller hand beväpnad med en dolk; om man ska beställa vapenleveranser från Tyskland eller Frankrike; om man ska låna pengar från Rothschild i Paris eller i Wien – det är de frågor som har spelat den avgörande rollen för monarkens val om den ena eller andra politiska grupperingen ska fungera som regering i ett visst ögonblick. Utrikespolitiken har utgjort skiljelinjen mellan Bulgariens politiska partier i mycket större omfattning än några inrikespolitiska frågor. Inom inrikespolitiken har allt varit diffust och instabilt. Men inom utrikespolitiken har partierna skapat traditioner – även om inte de alltid har varit särskilt stabila. Tsankovisterna har en ryskvänlig tradition; stambuloviterna är ryskfientliga; Folkets parti uppvisar ett fredsälskande, opportunistiskt (”turkiskvänligt”) ansikte; Demokraterna ett aktivt trotsigt ansikte; osv.

När partiskheten i en viss riktning har blivit för stor och riskerat Bulgariens statliga självständighet, uppstår behovet att en annan grupp ska få makten, en som genom sina traditioner och förbindelser kan få till stånd en kursförändring, som ofta är motsatsen till den föregående. Furst Ferdinand är för sin del noga med att inte bränna sina skepp hos någondera sidan. Han håller kontakt med Ryssland när de ryskfientliga har makten, och främjar banden till Wien när ministerierna bemannas av det ryskvänliga partiet.

Den bulgariska parlamentarismen

Således säger alla de härskande partierna mer eller mindre samma sak om Bulgariens inre angelägenheter, med mindre avvikelser åt ena eller andra hållet. Alla lånar från en eller annan europeisk källa, gynnar den lokala industrin med protektionistiska metoder, odlar militarismen och ökar

¹ Detta citat är ur en ledare i *New York Daily Tribune*, 21 april 1853. Trots att ledaren inte var undertecknad, så antog Trotskij att dess författare var Marx, men i Marx/Engels, *Collected Works*, vol 12, tillskrivs den Engels (citatet finns på sid 35). [Servia var en region i den tidigare slaviska delen av Turkiet, i västra Makedonien i nuvarande Grekland – öa.]

skattetrycket så högt de kan. Ur massornas synvinkel, speciellt på landsbygden, är det när det kommer till kritan nästan likgiltigt vilket parti som håller i rodret vid en viss tidpunkt.

När fursten 1908 gav makten till Demokraterna (de tidigare karavelovisterna), frågade tidningarna deras ledare, Malinov, med vilka demokratiska medel han skulle skaffa sig en majoritet i parlamentet, eftersom hans parti bara hade haft totalt 6 platser i den tidigare församlingen? ”Jag lutar till folkets oorganiserade massa”, blev Malinovs svar: och han hade inte räknat fel. Valet gav honom 166 platser av 203.

De politiskt likgiltigas och ansiktlösa ”parti” är av fullt förståeliga skäl mycket stort här, och de avgör valutgången med sina röster. Och vi behöver inte förklara att detta ”parti” alltid finns tillgängligt för att stöda vem som än har makten. För landsbygdens brackor, för bönderna, för den ”lille mannen” i Sofia, som alla har blivit missnöjda med, för att inte säga lurade av, alla partier i tur och ordning, måste det verka fördelaktigt och bekvämt att stöda det parti som redan har uppmanats att bilda regering, istället för något av de brokiga brödraskap som utgör oppositionen, eftersom regeringen i kraft av att vara regering alltid kan göra något för att uppfylla sina löften, medan ett parti som för närvarande är i opposition av samma anledning är oförmöget att göra något för sina väljare.

Vi får inte tolkat det ovan sagda som att inga politiska band och traditioner har utvecklats under Bulgariens tre och ett halvt decennier långa fria existens. Den politiskt formlösa massan utgör förvisso inte 80% av valmanskåren, trots att varje ny regering får 80% eller mer av det totala antalet parlamentsplatser.

Orsaken till denna skriande snedfördelning har sina rötter i valsyste­met. De bulgariska lagarna sörjer inte för en andra valomgång. Regeringen kan få en minoritet av alla röster, men det kan ändå räcka för att den i majoriteten av valkretsarna ska bli relativt större än oppositionspartierna var och en för sig, och på detta sätt säkra sig en överväldigande majoritet av platserna. Den partilösa väljarmassan är inte stark nog att ge varje ny regering en absolut majoritet av rösterna, men är tillräckligt många för att säkerställa att det nya regeringspartiet blir större än vart och ett av oppositionspartierna separat. Det leder till följande paradoxala resultat: folkmajoriteten röstar på oppositionen, men i parlamentet utövas den odelade makten av ett parti som har mindre än hälften av väljarna bakom sig. En absolut majoritet av rösterna har fruktlöst splittrats mellan flera partier som inte skiljer sig åt särskilt mycket, och bara skiljer sig från det härskande partiet genom det faktum att de i det givna läget saknar fördelen av att ha makten.

Denna sista, rent tekniska, orsak till att regeringen segrar skulle med lätthet kunna avskaffas. Systemet med en proportionell representation har redan accepterats i parlamentet, och provades experimentellt i två valkretsar vid det senaste valet, kommer utan tvekan att ge den bulgariska parlamentarismen nya särdrag och göra slut på den skandalösa skillnaden mellan antalet röster som avgivits och antalet platser som har erövrats. Men den viktigaste faktorn i den politiska kampen, den partilösa massa som följer efter vilket parti som helst som sitter vid makten, kommer under lång tid att fortsätta att avgöra valens förlopp och utgång.

Kievskaja Mysl nr 322

29 november 1912

Demokrati och absolutism

Som vi tidigare har sett kan Bulgariens politiska system definieras som en kombination av demokrati och upplyst absolutism. Och låt mig upprepa att det inte är någon slumpartad kombination, utan den har avgjorts av Bulgariens hela tidigare historia och dess nuvarande samhällsstruktur.

Här var politisk demokrati en naturlig utgångspunkt för de senaste tre och ett halvt decenniernas självständiga politiska utveckling. Innan landet hade befriat sig upplöstes alla motsättningar i en grundläggande motsättning: allt bulgariskt ställdes mot allt turkiskt. Det turkiska styret förkroppsligade sociala motgångar, politiska katastrofer, nationella förödmjukelser. Allt bulgariskt verkade och behandlades som om det stod på samma grundvalar, eftersom alla hade berövats alla rättigheter. När man kastade av sig det turkiska oket kunde det därmed bara leda till att alla bulgarer befriades och blev politiskt jämbördiga. De som hade varit lika berövade sina rättigheter måste bli i lika stor besittning av rättigheter. Under ledning av Petko Karavelov hittade den bulgariska intelligentsian ett färdigt uttryck för detta nya sakförhållande i den västeuropeiska parlamentariska demokratins formuleringar. En stor nationalförsamling som hölls i Trnovo utropade folkets överhöghet, en enda kammare, allmän rösträtt och att ministrarna var ansvariga. Institutioner som hade utvecklats i väst med hjälp av långdragna interna strider och som ett svar på nya klassers behov, transplanterades i ett enda slag hit i färdig form för att ge form åt de förhållanden som visade sig sedan det turkiska styrets tunga, allting utjämnande, lock hade avlägsnats.

Det befriade Bulgarien ställdes ända från början inför behovet att förvärva den europeiska kulturens grundläggande beståndsdelar, och på basis av modern teknik – speciellt militär teknik – rättfärdiga sin existens som stat. Men folkets stora massor hade just lämnat det turkiska oket och hade ingen vana av en oberoende förvaltning. Borgarklassen existerade bara i embryonal form och hade ännu inte lyckats kasta av sig sina asiatiska särdrag (*chorbadjis!*); det översteg dess förmåga att ge landet ett politiskt ledarskap. Sådana var förhållandena – å ena sidan behov av reformer, å den andra landets kulturella underutveckling och borgarklassens svaghet – som tillsammans tillhandahöll förutsättningarna för den upplysta absolutismen. Det initiativ som monarken och hans internationella förbindelser tog var enormt viktigt. Och eftersom, som vi redan vet, den stora svängen 1878 i bonde-Bulgariens historia på ett naturligt sätt klädde landets unga status som stat i den folkliga överhöghetens och allmänna rösträtts rustning, så har landets hela efterföljande politiska liv med nödvändighet begränsats till en konflikt och samexistens mellan dessa två ömsesidigt uteslutande kategorier: absolutism och demokrati.² Under Bulgariens samhällsutveckling saknades förstås inte tendenser som intensifierade denna grundläggande politiska motsättning – en del stärkte monarkin, medan andra fyllde demokratins abstrakta former med ett levande demokratiskt innehåll.

Den bulgariska demokratins sociala bas är mycket primitiv. Den har sina rötter i vardagslivets grundläggande förhållanden, precis som vår egen ryska byakommun. Den bulgariska intelligentsian uppmanades under ödeläggelsen efter störtandet av det turkiska oket att ta över landets regering, och lyckades kröna denna primitiva grund med demokratins politiska överbyggnad. Men det ställde bara frågan om hur Bulgarien skulle fortsätta att utvecklas, utan att besvara den.

² Efter fem sekel av turkiskt herravälde upprättades 1878 en oberoende bulgarisk stat. Genom Freden i San Stefano som avslutade det rysk-turkiska kriget (se not 9, s 19), blev Bulgarien ett självstyrande furstendöme under den turkiska sultanens formella överhöghet. Fördraget ersattes av Berlinavtalet, som förvägrade Bulgarien östra Rumelien och Makedonien och på så sätt skar av dess tillgång till Egeiska havet.

Precis som det inte var givet att den ryska byakommunen skulle utvecklas direkt till socialism, som de narodniska utopisterna hade hoppats, så kan inte heller Bulgariens primitiva bondedemokrati utvecklats till ett system som grundas på folkets medvetna politiska självstyre, inte direkt utan bara via en komplicerad väg av inrikespolitisk kamp.

Kievskaja Mysl nr 322

29 november 1912